

เมื่อโลกไม่เคารพคุณ : การ ‘เคลื่อน’ ย้าย ของผู้หญิงมุสลิมกับความท้าทาย

When the World Disrespects You: Understanding
Muslim Female Mobility and Its Challenges

ดวงยิหฺวา อุตฺรสินธุ์
Daungyewa Utarasin¹

Received: 1st April 2023

Revised: 14th June 2023

Accepted: 15th June 2023

---

¹ อีเมลติดต่อ daungyewa@gmail.com

Abstract

This research is a qualitative study aiming to understand Malay Muslim women who migrate from their hometown to a new place. It also aims to understand the rationale that leads to the decision of Muslim women to migrate. The case study is a group of Muslim women from the three provinces in the Deep South—Narathiwat, Pattani, and Yala. Thus, the question is: Why are some women in the Deep South willing to challenge the local cultural norm that women should not move away from family, and instead choose to migrate to another location? The objective of this research is to create an understanding of the challenges women face in three provinces in the Deep South, Pattani, Narathiwat, Yala. What obstacles do they come up against when they migrate or move from a familiar way of life, and how do they cope?

Keyword: Malay Muslim women, migration, violence, Deep South of Thailand, space

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้มีจุดหมายที่จะทำความเข้าใจถึงการต่อสู้ของผู้หญิงที่มีสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี นราธิวาส และยะลา โดยมุ่งเน้นศึกษาผู้หญิงมลายูมุสลิมที่โยกย้ายออกนอกพื้นที่สามจังหวัด ว่าสิ่งที่ผู้หญิงมลายูมุสลิมเหล่านี้ต้องประสบพบเจอ ณ ตอนที่ต้องโยกย้าย หรือเปลี่ยนแปลงจากวิถีชีวิตที่คุ้นเคยเดิมไปสู่พื้นที่ใหม่นั้น พวกเขาเจอเรื่องท้าทายอย่างไรบ้าง แล้วพวกเขามีการรับมืออย่างไร จึงเกิดคำถามวิจัยสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้เกิดขึ้นว่า หากว่าผู้หญิงมลายูมุสลิมโยกย้ายออกนอกพื้นที่ กระบวนทัศน์ทางความคิดเห็นและแนวทางการปฏิบัติตนจะยังเป็นไปตามจารีตประเพณีเดิมที่ผู้หญิงเหล่านี้คุ้นเคยหรือไม่ ถ้าเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องทางความคิดและการใช้ชีวิต อัตราของความเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้นไปจากเดิมหรือไม่ แล้วเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะแบบใด

คำสำคัญ: ผู้หญิงมลายูมุสลิม การเคลื่อนย้าย ความรุนแรง สามจังหวัดชายแดนใต้ พื้นที่

บทนำ

ครอบครัวผู้วิจัยเป็นคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตัวผู้วิจัยเองมีสายเลือดชาติพันธุ์มลายูครึ่งหนึ่ง แม้ว่าจะไปเติบโตที่อื่น แต่ชีวิตยังคงวนเวียนกับพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ เห็นสภาวะความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ผ่านมามาตลอดระยะเวลาสี่สิบกว่าปี แต่ผู้วิจัยเพิ่งได้กลับไปใช้ชีวิตในพื้นที่สามจังหวัดอย่างจริงจังเมื่อประมาณสิบกว่าปีที่แล้ว ประสบการณ์ที่ได้รับค่อนข้างจะแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ที่ผู้วิจัยเคยอาศัยอยู่ ตัวอย่างเช่น วิถีเรื่องวัฒนธรรมอาหารการกิน ผู้วิจัยเป็นผู้ที่ชื่นชอบการดื่มชาชัก จะดื่มทุกครั้งที่มีโอกาสมีคราหนึ่งที่ต้องปราศรัยหรือเรื่องงานกับกลุ่มผู้ใหญ่บ้าน และนักการเมืองท้องถิ่น ผู้วิจัยสั่งชาชักร้อนมาถ้วยแรก และต่อด้วยถ้วยที่สอง จนคนในวงทักว่า แปลกจัง จึงถามกลับไปว่า มีอะไรแปลกหรือแบน (แปลว่าพี่ชายในภาษามลายู) ชายผู้สูงอายุท่านนั้นบอกว่า ปกติผู้หญิงเขาจะดื่มชาชักเย็น มีแต่ผู้ชายที่ดื่มชาชักร้อน ที่พวกเขาถือว่ามันแปลกเพราะผู้วิจัยเป็นผู้หญิงแต่ดื่มของร้อน ซึ่งดูเสมือนว่าเป็นการก้าวข้ามพื้นที่ที่มีไว้เฉพาะสำหรับผู้หญิงไปสู่พื้นที่ที่จัดไว้ให้ผู้ชาย อีกเหตุการณ์หนึ่งคือการไปร่วมงานศพของญาติในพื้นที่ ผู้วิจัยเดินออกมาเย็นหน้าบ้าน กลุ่มผู้ชายบอกว่าผู้หญิงต้องไปอยู่หลังบ้าน ไปช่วยงานในครัว ขณะที่มองพวกเขาสูบบุหรี่พ่นควันกันโขมง ผู้วิจัยจึงยังเดินออกไปยืนกลางถนนเพื่อเป็นการท้าทาย กลุ่มผู้ชายกลุ่มนั้นจึงสายหน้าอย่างระอา นอกจากนี้ ในหลายครั้งที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการร่วมทำพิธีสักรูปกับกลุ่มผู้ชายมุสลิมในพื้นที่ หากมีจุดที่ผู้วิจัยอยากร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งบางครั้งจะมีมุมมองที่สวนกระแสกับกลุ่มผู้ร่วมฟังในกลุ่มพิธีสักรูป ผู้ชายหลายคนดึงผู้วิจัยว่าควรใส่ฮิญาบก่อนแล้วค่อยมาถกเถียงกัน กลุ่มผู้ชายเหล่านี้เลือกที่จะปิดทกความคิดเห็นทางวิชาการของผู้วิจัย แต่หันมาจับผิดเรื่องการแต่งกายของผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้หญิงมุสลิมแทน เหตุการณ์ทั้งสามเหตุการณ์นี้ เป็นประสบการณ์ตรงที่ผู้วิจัยประสบด้วยตัวเอง เป็นวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผู้ชายมักจัดพื้นที่ให้ผู้หญิงแบนนี้ เป็นการรื้อความเข้าใจด้วยเรื่องของพื้นที่และเพศว่าเพศไหนควรอยู่ตำแหน่งไหน พื้นที่ตรงไหนเป็นของผู้หญิง พื้นที่ตรงไหนเป็นของผู้ชาย วัตถุไหนควรเป็นของผู้หญิง หรือวัตถุไหนควรเป็นของผู้ชาย ประสบการณ์นี้ทำให้ย้อนนึกไปถึงการศึกษาในทางมานุษยวิทยาของ Margaret Mead ในช่วงทศวรรษ 1930 Mead ได้ศึกษาบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายที่แตกต่างกันของชนเผ่าสามเผ่าในปาปัวนิวกินี Mead กล่าวถึงบทบาทการแสดงออกและอุปลักษณะนิสัยที่พวกเราเข้าใจกันว่านี่ต้องเป็นของเพศชาย (masculine) และรูปแบบใด ๆ นี้ต้องเป็นของเพศหญิง (feminine) นั้น มักจะเกี่ยวโยงกับลักษณะเสื้อผ้าการแต่งกาย

มารยาทอากัปกิริยา ซึ่งเป็นสิ่งที่วิถีของสังคมนั้น ๆ ล้วนกำหนดพฤติกรรมบทบาทให้กับเพศหญิงหรือเพศชายขึ้นมา และอาจแตกต่างกันไปในแต่ละยุคเวลา (Mead, 1935, 1963) กล่าวคือ การที่เราถูกตัดสินว่าพฤติกรรมและบทบาทวิถีทางเพศของเราควรต้องเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับสังคมและสภาวะแวดล้อมที่เราอยู่ในที่นั้น ๆ และในช่วงยุคสมัยนั้น ๆ เป็นตัวกำหนดก่อตัวสร้างมันขึ้นมา

ทั้งหมดทั้งมวลนี้ ทำให้เกิดการตั้งคำถามว่า แล้วผู้หญิงมลายูมุสลิมคนอื่น ๆ ในพื้นที่สามจังหวัด พวกเธอรูสึกอย่างไรบ้าง เมื่อมีผู้หญิงบางคนที่กำลังจะทำทนายวิถีเดิม ๆ ของสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ แต่กลับถูกแรงปะทะ และการกดดันจากคนหลาย ๆ คนในพื้นที่ที่คุ้นชินกับวิถีแบบดั้งเดิม พวกเธอรูสึกอย่างไร บวกกับที่มาของความรู้สึกร่วมตัวของผู้หญิงว่า ตัวผู้วิจัย ซึ่งเป็นผู้หญิงที่เป็นมลายูมุสลิม เมื่อมาอยู่ในพื้นที่นี้ เหตุใดจึงไม่ได้รับความเคารพในสิทธิและพื้นที่ทั้งในพื้นที่ของความคิด และพื้นที่ของการใช้ชีวิต จึงเป็นที่มาของชื่อเรื่องของบทความนี้ เพราะเมื่อโลกไม่เคารพคุณ หลังจากที่คุณทำทนายกับอำนาจและวิธิดั้งเดิมที่เป็นอยู่ คุณจะวางตัวอย่างไร คุณเลือกที่จะยังอยู่ในพื้นที่ โดยปรับทั้งความคิดและวิถีชีวิตเพื่อให้เข้ากับพื้นที่ที่อยู่เดิม (conformity) หรือเลือกที่จะทำทนาย ตั้งข้อถกเถียง หรือในท้ายที่สุดคือการโยกย้ายไปที่อื่น และเมื่อต้องโยกย้ายไปที่อื่น คุณจะต้องปรับตัวใหม่อย่างไรบ้าง จุดประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้จึงมีจุดหมายที่จะทำความเข้าใจถึงการต่อสู้ของผู้หญิงที่มีสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัด ปัตตานี นราธิวาส และ ยะลา โดยมุ่งเน้นศึกษาผู้หญิงมลายูมุสลิมที่โยกย้ายออกนอกพื้นที่สามจังหวัด ว่าสิ่งที่ผู้หญิงมลายูมุสลิมเหล่านี้ต้องประสบพบเจอ ว่า ณ ตอนที่ต้องโยกย้าย หรือเปลี่ยนแปลงจากวิถีชีวิตที่คุ้นเคยเดิมไปสู่พื้นที่ใหม่นั้น พวกเธอเจอเรื่องทำทนายอย่างไรบ้าง แล้วพวกเธอมีการรับมืออย่างไร จึงเกิดคำถามวิจัยสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ว่า หากว่าผู้หญิงมลายูมุสลิมโยกย้ายออกนอกพื้นที่ กระบวนการทัศนทางความคิดเห็นและแนวทางการปฏิบัติตนจะยังเป็นไปตามจารีตประเพณีเดิมที่ผู้หญิงเหล่านี้คุ้นเคยหรือไม่ ถ้าเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องทางความคิดและการใช้ชีวิต อัตราของความเปลี่ยนแปลงมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นไปจากเดิมหรือไม่ แล้วเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะแบบใด

เหตุผลที่สนใจศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้หญิงมลายูมุสลิมกลุ่มนี้ เพราะจากการสังเกตการณ์ผู้หญิงในพื้นที่ในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยทำงานในพื้นที่ จะพบว่ามีน้อยรายมากที่จะโยกย้ายออกไปทำงานนอกพื้นที่สามจังหวัดเมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงมุสลิมชาวอินโดนีเซีย จากข้อมูลสถิติของธนาคารโลก เมื่อปี ค.ศ. 2016 ผู้หญิงมุสลิมชาวอินโดนีเซียที่โยกย้ายไปทำงานต่างประเทศตกอยู่ที่ประมาณสี่ล้านห้าแสนคน (ธนาคารโลก, 2016) ผู้หญิงมุสลิม

ชาวอินเดียก็มีการโยกย้ายข้ามถิ่นเพื่อวิถีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม (Baral, 2018) ผู้หญิงมุสลิมฟิลิปปินส์โยกย้ายข้ามประเทศไปทำงานในภูมิภาคตะวันออกกลาง และมาเลเซีย (Hilsdon, 2006) อย่างฮิลส์ตันพบว่า การโยกย้ายของแรงงานผู้หญิงมุสลิมชาวฟิลิปปินส์มักประสบกับปัญหาความรุนแรงในหลาย ๆ ด้าน อาทิ สถานะของความเป็นพลเมือง สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ แรงงานผู้หญิงมุสลิมชาวฟิลิปปินส์เหล่านี้ เมื่อโยกย้ายจากฟิลิปปินส์มายังรัฐซาบาร์ ประเทศมาเลเซีย มักจะถูกกดขี่สองระดับ ทั้งจากคนมาเลเซียในประเทศมาเลเซีย และคนฟิลิปปินส์ในประเทศฟิลิปปินส์ นั่นคือ การถูกกดขี่จากทั้งสองด้าน เพราะแม้ว่าจะเป็นผู้หญิงมุสลิม แต่ก็ไม่ได้เป็นพลเมืองของประเทศมาเลเซีย และแม้ว่าจะเป็นผู้หญิงมุสลิม แต่ก็ไม่ได้เป็นชาวมุสลิม ซึ่งแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ของฟิลิปปินส์ที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ของฟิลิปปินส์ที่นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งในจุดนี้ มีความคล้ายคลึงกับสถานภาพของผู้หญิงมลายูมุสลิมที่โยกย้ายออกนอกพื้นที่สามจังหวัด เพราะแม้ว่าจะเป็นผู้หญิงมุสลิมของประเทศไทย แต่ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธเหมือนประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย และโดยเฉพาะผู้หญิงมลายูมุสลิมที่ไม่ได้รับการศึกษาในชั้นที่สูงมากจะยิ่งพบว่ามีความยากลำบากในการใช้ภาษาไทย เพราะภาษาที่ใช้ในพื้นที่สามจังหวัดโดยมากจะใช้ภาษาถิ่นมลายู จึงมีผู้หญิงมลายูมุสลิมหลายคน โดยเฉพาะที่ไม่ได้รับการศึกษาในระดับสูงอาจมองว่าความแตกต่างทางศาสนาและภาษาเป็นอุปสรรคสำคัญที่จะทำให้เห็นไม่กล้าตัดสินใจที่จะโยกย้ายออกจากพื้นที่ที่ตัวเองคุ้นเคย

ในส่วนของการโยกย้ายแรงงานผู้หญิงของประเทศไทย มีรายงานจากข้อมูลสถิติของทีดีอาร์ไอพบว่า ในส่วนของประชากรหญิงร้อยละ 8 ทำงานประจำในบ้านในช่วงปีพ.ศ. 2530-2539 แต่กลับเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 14 ในปี พ.ศ. 2560 ผู้หญิงวัย 15-29 ปีมีสัดส่วนการเพิ่มของการทำงานดูแลบ้านและครอบครัวมากกว่ากลุ่มอายุอื่น (วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์, 2018) งานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (พิทยา เรืองแก้ว, 2552) ระบุว่าแรงงานหญิงไทยที่ไปทำงานในต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานหญิงจากภาคอีสานและภาคเหนือเป็นหลัก ทำให้เห็นว่า แม้ว่าจะมีการศึกษาเรื่องการโยกย้ายถิ่นของผู้หญิงมุสลิมในชั้นงานวิจัยของต่างประเทศ และมีการศึกษาวิจัยการโยกย้ายถิ่นของผู้หญิงไทย แต่ผู้วิจัยแทบจะไม่พบข้อมูลการรายงานเรื่องแรงงานและการโยกย้ายถิ่นฐานของผู้หญิงมลายูมุสลิม ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาที่เป็นระดับเฉพาะเจาะจงลงไปอีกชั้นหนึ่ง เนื่องจากผู้หญิงมลายูมุสลิมถือว่าเป็นกลุ่มชนส่วนน้อยของประเทศไทย ทำให้ผู้วิจัยตั้งใจที่จะมุ่งศึกษาเรื่องการเดินทางโยกย้ายถิ่นของผู้หญิงมลายูมุสลิม

เหตุผลที่ผู้วิจัยเจาะจงที่จะศึกษาเฉพาะผู้หญิงมุสลิมจากพื้นที่สุดเขตชายแดนได้นั้นมาจากเหตุผลหลักสองประการคือ ประการแรก เนื่องด้วยประสบการณ์ส่วนตัวที่พบเจอ

จากการทำวิจัยในพื้นที่ ในช่วงที่ผู้วิจัยกำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “เสียงและการใช้สิทธิในการเลือกตั้งในพื้นที่ของความรุนแรง” (Voices and Votes Amid Violence: Power and Electoral Accountability in Thailand’s Deep South, 2019) ผู้วิจัยใช้กรณีศึกษาประเด็นของความรุนแรงและการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเปรียบเทียบนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 จนถึงปี พ.ศ. 2554 เป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้ที่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในพื้นที่ที่มีความรุนแรง (voting behavior) จากการสังเกตการณ์ส่วนตัวในระหว่างที่เก็บข้อมูลในพื้นที่ที่มีความรุนแรง (voting behavior) จากการสังเกตการณ์ส่วนตัวในระหว่างที่เก็บข้อมูลในพื้นที่เมื่อปี พ.ศ. 2555 ได้พูดคุยกับผู้ชายหลายคนในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะมีความเห็นว่าผู้หญิงไม่เข้าใจเรื่องการเมืองเท่าพวกตน หากว่าตนเลือกผู้สมัครคนใด ผู้หญิงในครอบครัว (อย่างภรรยา แม่ น้องสาว) ก็จะกาใบสมัครตามตนเอง ในการเก็บข้อมูลครั้งนั้น หลังจากที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสสนทนากับผู้หญิงหลากหลายในพื้นที่ ผู้วิจัยกลับเห็นว่าผู้หญิงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ให้ความสนใจเรื่องการเมืองค่อนข้างสูง ในหลาย ๆ หมู่บ้านที่ได้มีโอกาสเข้าไปเก็บข้อมูล ทั้งผู้หญิงที่เป็นมลายูมุสลิม และผู้หญิงที่เป็นชาวไทยพุทธ ต่างร่วมกันออกความคิดเห็นทางการเมืองอย่างออกรรณ ซึ่งในระหว่างที่ได้ทำการเก็บข้อมูลวิจัยด้วยการสัมภาษณ์ผู้คน ผู้วิจัยมีคำถามว่าด้วยเรื่องอำนาจ เพศ และศาสนา จากประสบการณ์สองอย่างคือ

ประสบการณ์แรก ผู้ให้สัมภาษณ์เพศชายคนหนึ่ง ในวัยประมาณยี่สิบปีต้น ๆ วิจารณ์การแต่งกายของผู้วิจัย โดยกล่าวหาว่าผู้วิจัยไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามว่าด้วยเรื่องการแต่งกาย เพราะผู้วิจัยไม่ได้ใส่ที่คลุมผม หรือฮิญาบ ชายหนุ่มผู้นั้นชี้หน้าผู้วิจัยแล้วกล่าวด้วยสีหน้าจริงจัง ว่าการที่ผู้วิจัยไม่ใส่ผ้าคลุมผม ทุกเส้นผมที่ผู้ชายเห็นจะกลายเป็นจู่ในหลุมฝังศพ ในระหว่างที่นอนรอคอยวันพิพากษาในหลุมฝังศพ ภูเหล่านั้นจะคอยฉกกัดผู้วิจัยอย่างทรมานทุกวัน จากนั้นจะต้องตกนรก ผู้วิจัยจึงถามกลับไปว่า รู้ได้อย่างไรว่าคุณเองก็จะไม่ตกนรก ชายหนุ่มผู้นั้นตอบกลับมาอย่างมั่นใจว่าในนรกมีแต่ผู้หญิง เนื่องด้วยประสบการณ์แรกนี้ ทำให้เห็นเด่นชัดว่าผู้ชายจำแนกแบ่งแยกพื้นที่เรื่องการแสดงความคิดเห็น และการแสดงออกระหว่างพื้นที่ของชายและหญิง โดยมองว่าเรื่องพื้นที่ทางการเมืองว่าเป็นพื้นที่ของเพศชาย นอกจากนี้ ผู้ชายยังมองว่าตนเป็นผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจตัดสินเพศหญิงได้ในกรณีที่สังคมและเพศชายมองว่าผู้หญิงมลายูมุสลิมไม่ได้ปฏิบัติตามวิถีทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งพื้นที่ทางศาสนาและการเมืองถือเป็นพื้นที่ที่ผู้ชายมีอำนาจในการจัดการและควบคุมได้

ส่วนประสบการณ์ที่สอง จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ชายจากหลายหมู่บ้าน หลายคนมองว่าผู้หญิงไม่มีความรู้เรื่องการเมือง ถึงจะรู้อะไรบ้างก็ไม่มีทางที่จะรู้เรื่องการเมืองดีไปกว่าผู้ชาย การเมืองเป็นเรื่องของผู้ชาย ผู้หญิงไม่ควรแสดงความคิดเห็นทางการเมืองมากนัก เพราะถึง

พูดไปก็พูดแบบไม่เข้าใจ คนส่วนใหญ่ก็จะไม่ฟัง ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าทัศนคติในการมองเรื่องของการเมืองและการศาสนามีเรื่องการใช้อำนาจของเพศชายแอบแฝงอยู่ เสมือนว่าคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้บางคนมองว่าผู้ชายมีอำนาจที่ชอบธรรมกว่าผู้หญิง ทั้งในเรื่องของการเมืองและการศาสนา ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่ยังประสบอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนถึงปี พ.ศ. 2561

จากเพียงแค่สองประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยนี้ สะท้อนให้เห็นทัศนคติความเข้าใจในเรื่องของการมองเรื่องเพศสภาพ (gender attitudes) ของกลุ่มผู้ชายบางกลุ่มในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ ว่าเพศหญิงและเพศชายมีบทบาทในสังคมที่แตกต่างกัน บทบาทแต่ละเพศก็จะถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมประเพณี และศาสนา จะเห็นได้ว่าในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ กล่าวอย่างง่าย คือการถกเถียงกันเรื่องการเมืองและศาสนาเป็นพื้นที่ของเพศชาย บทบาทการแสดงออกทางความคิดทางการเมืองของเพศหญิงมักจะถูกด้อยค่าโดยเพศชาย ซึ่งมักอิงไปด้วยการใช้สภาวะทางอำนาจกดขี่ทางความคิดและการแสดงออก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางการเมือง หรือกระทั่งเรื่องชีวิตประจำวันทั่วไป

ส่วนเหตุผลหลักประการที่สองนั้น สืบเนื่องมาจากการตั้งข้อสงสัยว่าทำไมมุสลิมในประเทศไทยส่วนมากดูเหมือนจะสนับสนุนการที่ต่อสู้นับควบคุมสิทธิและเสรีภาพของผู้หญิง มีการโต้เถียงของผู้คนจากทางบ้านผ่านเวทีโซเชียลมีเดียในรายการของนายบรรณสิงห์ ประเสริฐกุล ซึ่งเป็นพิธีกรในรายการ “เถื่อน Channel” หัวข้อบทสนทนาของรายการในวันนั้น คือ “ตกลงศาสนาอิสลาม มองเรื่องสิทธิผู้หญิงยังไงกันเน” (วันที่ 22 กันยายน 2564) ผู้ที่ได้รับเชิญในการสัมภาษณ์ในวันนั้นคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัมพร หมดเด็น ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องสิทธิและสันติภาพของสตรีมุสลิม และเป็นนักสตรีนิยมอิสลาม ความคิดเห็นจากผู้ชมทางบ้านที่ชมรายการเถื่อน Channel ผ่านทางช่องยูทูปเป็นไปในทิศทางบวก เสียงตอบรับค่อนข้างชื่นชมผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าอธิบายเรื่องแก่นความสำคัญว่าด้วยเรื่องสิทธิสตรีในศาสนาอิสลามได้อย่างชัดเจน และง่ายต่อการเข้าใจ ขณะที่รายการเดียวกันนี้ถูกแชร์บนหน้าเฟซบุ๊ก ผลตอบรับกลับต่างกัน ความคิดเห็นของผู้ฟังรายการกลับเป็นไปในลักษณะที่ถูก ชม เหยียดหยามอาจารย์อัมพร ว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่เข้าใจเรื่องศาสนาอย่างลึกซึ้งซึ่งเพราะจบสายสามัญมาจากประเทศตะวันตก (ประเทศเยอรมนี) มีการดูแคลนว่าผู้หญิงไม่รู้เรื่องศาสนา ลึกเท่าผู้ชาย บ้างว่าอาจารย์อัมพรไม่ใช่อาจารย์ที่สอนสายศาสนา ดังนั้นผู้สัมภาษณ์ควรเชิญผู้เชี่ยวชาญทางด้านสายศาสนาเฉพาะที่เป็นผู้ชาย มีผู้เชี่ยวชาญคลิปนี้ไปเกือบสองพันห้าร้อยแชร์ นี่คือตัวอย่างความคิดเห็นที่นำมาจากในอินเทอร์เน็ตส่วนหนึ่ง อย่างเช่น

“คุณเป็นคนอิสลามแล้วคุณจะมาเรียกร้องสิทธิของสตรีเพื่ออะไร ผมไม่เข้าใจ อย่าทำศาสนาอิสลามให้ตกต่ำด้วยการไม่เข้าใจ ศาสนา คุณเป็นถึง (ผศ.ศต.) แต่กลับไปนำแนวคิดของพวกตะวันตก มาใช้ เรียนจบจากเยอรมัน แต่คุณไม่ได้เข้าใจจริงในคำสอนของ อิสลามเพราะคุณไม่ได้เรียนศาสนาอย่างจริงจัง เรียนตะวันตก เพื่อหวังความสำเร็จใน دنیا จะบอกให้หะครับศาสนาอิสลาม นั้นสมบูรณ์ในทุกๆเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหลักการปฏิบัติต่อตัวเอง หลักการปฏิบัติต่อสังคม หลักกิริยามารยาท และหลักในการ แต่งงานใช้ชีวิตคู่ ทุกอย่างนั้นสมบูรณ์อยู่แล้วครับ และอีกอย่าง นะครับ ท่านนบีบอกว่าฉันไม่เคยเห็นผู้หญิงนั้นจะสามารถข่ม และเอาชนะผู้ชายได้เลย เนื่องจากผู้หญิงนั้นมีความบกพร่องทาง ศาสนา และบกพร่องทางสติปัญญา (เหล่าสาวก) ถามว่าอะไรคือ ความบกพร่องทางด้านศาสนา นบีบอกว่าผู้หญิงจะหยุดละหมาด หลายวันเนื่องจากมีประจำเดือน และอะไรคือความบกพร่องทาง ด้านสติปัญญา ท่านนบีบอกว่าผู้หญิง 2 คน เป็นพยานได้เท่ากับ ผู้ชายคนเดียว (แต่ถ้าหลักแนวคิดตะวันตก ผู้หญิง 1 สิทธิ ผู้ชาย 1 สิทธิ ครับ) แล้วไหนทำไมไม่ยอมรับหลักการอิสลามจะมาเรียกร้องเพื่ออะไรครับ ขอเตือนนะครับอย่าหลงกลยะฮูดี” (ยะฮูดีเป็น ภาษาอาหรับแปลว่าคนยิว)

(จากเฟซบุ๊ก: <https://www.facebook.com/wannasingh/videos/4164045683722418>, วันที่ 22 เดือนกันยายน 2564)

“ปกติมุสลิมทุกคนต้องอุทิศตนเพื่อทำตามภายใต้กรอบศาสนา พอมารู้แล้ว เหมือนอยากให้ศาสนาทำตามตน ดูเหมือนว่า สัมภาษณ์ผิดคน แนะนำคลิปให้ใหม่ สอบถามผู้รู้ หรือนักวิชาการ ศาสนา หรือ อาจารย์สตรีที่ปิดหน้าด้วยตนเอง จะได้ละเอียดและ ชัดเจนมากกว่าครับ”

(จากเฟซบุ๊ก: <https://www.facebook.com/wannasingh/videos/4164045683722418>, วันที่ 22 เดือนกันยายน 2564)

นี่เป็นเพียงตัวอย่างความคิดเห็นจากหลายพันความคิดเห็นในพื้นที่การแสดงความคิดเห็นทางเฟซบุ๊ก ถือได้ว่าเป็นการกระทำที่มีเจตนาไม่ติดต่อเพศตรงข้าม (sexual harassment) ในรูปแบบการใช้วาจา เพราะเป็นคำพูดที่ทิ้งโจมตีและเหยียดหยามความเป็นเพศหญิง ถือได้ว่าเป็นการเผชิญความรุนแรงบนฐานของเพศสภาพ (gender-based violence) ผู้ที่แสดงความคิดเห็นมีทั้งมุสลิมทั้งจากในพื้นที่สามจังหวัด และมุสลิมจากภูมิภาคอื่นของประเทศไทย แต่จากภาพรวม จะเห็นความคิดเห็นที่มีลักษณะของการดูแคลนความคิดเห็นของผู้หญิงว่ารู้ศาสนาน้อยกว่าผู้ชายอยู่พอสมควรจากคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นคือ มีผู้หญิงมุสลิมจำนวนไม่น้อยที่มาร่วมต่อว่าอาจารย์อัมพร เสมือนว่าการเป็นผู้หญิงที่ตั้งคำถาม หรือการวิพากษ์กลุ่มตอลีบันเป็นสิ่งที่ผิด เป็นการกระทำที่ทำให้อาจารย์อัมพรดูเหมือนเป็นคนที่ไม่รู้ศาสนา (เท่าผู้ที่ตำหนิอาจารย์อัมพร)

เพราะด้วยเหตุผลหลักสองประการนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมความเชื่อ และมุมมองของผู้หญิงมุสลิมที่ต้องเผชิญกับจารีตประเพณี ความเชื่อ และบรรทัดฐานของสังคมที่ผู้หญิงมุสลิมเหล่านี้เคยอยู่อาศัยในแหล่งภูมิภาคเดิม หากว่าเมื่อต้องเคลื่อนย้าย ไม่ว่าจะเป็นการย้ายถิ่นฐาน เปลี่ยนแปลงไปสู่พื้นที่ใหม่ หรือการเคลื่อนย้ายความคิด กล่าวได้อีกนัยหนึ่งคือการเปลี่ยนมุมมอง ความเชื่อ และทัศนคติที่เคยมีอยู่เดิมนั้น ไปสู่พื้นที่ของความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิม อะไรคือปัจจัยที่เอื้อให้กับผู้หญิงเหล่านี้ที่ตัดสินใจเคลื่อนย้าย แล้วเมื่อต้องเคลื่อนย้าย จะต้องเผชิญกับความท้าทายมากน้อย อย่างไร บวกกับที่ได้กล่าวไว้ในบทนำ ว่ามีการศึกษาเรื่องการโยกย้ายถิ่นของผู้หญิงมุสลิมในต่างประเทศพอสมควร และมีการวิจัยเกี่ยวกับแรงงานหญิงไทยในภาคอีสานและภาคเหนือ หากแต่การศึกษาเรื่องการเดินทางโยกย้ายถิ่นของผู้หญิงมุสลิมยังถือว่าน้อยมาก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในประเด็นนี้

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หากต้องมองประเด็นเดียวกันนี้ในหน้าประวัติศาสตร์ของประเทศอื่น ผู้หญิงต่อสู้เพื่อความเท่าเทียม และสิทธิต่าง ๆ มาเป็นเวลายาวนาน เป็นการต่อสู้ที่มีอย่างต่อเนื่อง ลักษณะการต่อสู้ของผู้หญิงในแต่ละประเทศ ในแต่ละวัฒนธรรม และในแต่ละยุคสมัยล้วนประสบกับความท้าทายที่แตกต่างกันออกไป บางประเทศ และในบางวัฒนธรรม ผู้หญิงจำต้องเผชิญกับความท้าทายและต้องออกแรงต่อสู้มากกว่าประเทศอื่น นอกจากนี้ การเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยก็แสดงให้เห็นว่าบางประเทศเริ่มมีการยอมรับสิทธิความเท่าเทียมของผู้หญิงมากขึ้น

อย่างเช่น สิทธิการเลือกตั้งในสหรัฐอเมริกา แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะถือว่าเป็นประเทศที่เป็นต้นกำเนิดของประชาธิปไตยในยุคร่วมสมัย แต่ผู้หญิงต้องต่อสู้นานกว่าร้อยปีถึงจะได้มีสิทธิในการเลือกตั้ง โดยที่เพิ่งได้รับสิทธิการเลือกตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1920 นี้เอง ขณะที่บางประเทศยังคงกดขี่และเหยียดชังผู้หญิงอย่างโหดร้าย เห็นได้จากกรณีการประท้วงในประเทศอิหร่านในปี ค.ศ. 2022 หนึ่งในเหตุผลของการประท้วงรัฐบาลอิหร่านเป็นเพราะมาร์ชาอามินี (Mahsa Amini) หญิงสาววัย 22 ปี ถูกตำรวจศาสนาหลงโทษทำร้ายร่างกายทุบตี สมอบบอบข้าจันเสียชีวิตเนื่องมาจากข้อกล่าวหาว่ามาร์ชาอามินีฝ่าคลุมผมหรืออิญาบไม่ถูกต้องตามหลักการของทางรัฐบาล กล่าวง่าย ๆ การแสดงความเกลียดชังต่อเพศหญิงถือเป็นเรื่องที่มีสืบเนื่องมาอย่างยาวนานนับพันปี ยิ่งเมื่อมองผ่านมุมมองของศาสนา นักบวชและนักการศาสนาได้ตีความหนังสือปฐมกาล (Book of Genesis) ซึ่งเอื้อให้ผู้ชายหลายคนสร้างความชอบธรรมในการเหยียดเพศหญิงให้กับตนเองโดยกล่าวหาว่าผู้หญิงผิดพลาดมาตั้งแต่การกำเนิดขึ้นของมวลมนุษยชาติ นับตั้งแต่สมัยอาดัมและอีฟ เพราะอีฟ ซึ่งถือเป็นตัวแทนของผู้หญิง เป็นมนุษย์ที่พระเจ้าสร้างขึ้นหลังจากที่พระเจ้าสร้างอาดัม อีกทั้งอีฟยังถูกสร้างจากส่วนหนึ่งของร่างกายของอาดัม จึงทำให้อีฟซึ่งเป็นตัวแทนของผู้หญิงนั้นถือว่าเป็นรองกว่าผู้ชาย นอกจากนี้อีฟยังเป็นคนที่นำความผิดบาปมาให้กับอาดัม เพราะอีฟเป็นคนที่ชักชวนให้อาดัมรับประทานแอปเปิ้ลที่ซาตานในร่างของงูหลอกล่อ อีฟจึงเป็นตัวแทนของการถูกล่อลวงจากสิ่งชั่วร้ายได้ง่าย อ่อนแอและอ่อนไหวต่อการถูกชักจูงได้ง่าย และที่สำคัญคือไม่น้อมรับเชื่อฟังอาดัมและพระเจ้า จนนำไปสู่การกระทำความผิดที่ต้องห้าม การกระทำของอีฟจึงเสมือนกลายเป็นความผิดบาปของเพศหญิงที่มีติดตัวมานับตั้งแต่แรกเริ่มกำเนิดของมนุษยชาติ และเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับเพศชาย เพราะการที่เพศชายพลาดพลั้งทำสิ่งที่ผิดบาปลงไปนั้นทำได้ด้วยการถูกชักชวนโดยเพศหญิง

เมื่อความมีตัวตนของเพศหญิงและความมีค่าของสิทธิสตรีถูกมองผ่านมุมมองของศาสนา ผู้หญิงจึงมักถูกตีตราโดยอัตโนมีตินับตั้งแต่กำเนิด มักเป็นฝ่ายถูกกระทำกรอย่างรุนแรงหากว่าตัดสินใจลุกขึ้นยืนท้าทายอำนาจการกดขี่ของเพศชาย ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการถูกกระทำความรุนแรงทางร่างกาย การถูกเหยียดหยามทางอารมณ์ ทั้งนี้เพศหญิงมักถูกด้อยค่าโดยเพศชาย หรือกระทั่งการถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ตัวอย่างเช่น กรณีของโจนออฟอาร์ค (Joan of Arc) ทหารหญิงในวัยสิบเก้าปีที่ต่อสู้เพื่อฝรั่งเศสในช่วงสมัยยุคกลาง เป็นยุคที่ฝรั่งเศสทำสงครามหนึ่งร้อยปีกับอังกฤษ ในท้ายที่สุดโจนถูกทหารอังกฤษจับกักขัง คณะผู้พิพากษาลงโทษพิพากษาให้จับเธอเผาทั้งเป็น คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าโจนถูกประหารชีวิตด้วยข้อหาที่ว่าเป็นแม่มด และเป็นพวกนอกรีตศาสนา (จากเหตุผลที่โจนมัก

กล่าวอ้างว่าได้ยินเสียงจากทูตสวรรค์มาบอกโจนว่า พระเจ้าเข้าข้างฝั่งเศส) แต่ที่คนทั่วไปมักไม่รู้ว่ามีแท้จริงแล้วยังมีอีกเหตุผลหนึ่งที่โจนโดนสั่งให้ถูกเผาทั้งเป็น นั่นคือ โจนแต่งตัวเป็นผู้ชายตอนออกรบ และแต่งตัวเป็นผู้ชายระหว่างถูกจับกุมในคุกของทหารอังกฤษ ฝ่ายทหารอังกฤษและนักบวชมองว่าการที่โจนแต่งกายเป็นผู้ชาย ทั้ง ๆ ที่เป็นผู้หญิงนั้น ถือว่าเป็นการผิดจารีตประเพณี แม้ว่าโจนจะชี้แจงเหตุผลที่ตนแต่งตัวเป็นชายในขณะที่จ้องจำในคุกนั้น จำต้องทำเพื่อปกป้องตัวเองจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยผู้คุมซึ่งนักโทษที่เป็นเพศชายแต่ศาลไม่ฟังเหตุผลดังกล่าว ตัดสินให้เธอถูกเผาทั้งเป็น และสั่งให้โจนต้องอยู่ในชุดเครื่องแต่งกายผู้หญิงตอนถูกประหาร เป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงในยุคสมัยเมื่อเกือบทศวรรษที่แล้วอย่างโจนออฟอาร์ค เพียงแค่ลิทขึ้นพื้นฐานอย่างเรื่องการแต่งกายยังไม่ได้รับ ต้องต่อสู้ที่จะขอใส่ชุดผู้ชายเพียงแค่ว่าจะได้ปกป้องตนเองจากการถูกเพศชายล่วงละเมิด แต่กลับกลายเป็นว่าทำผิดจารีตประเพณี จนนำไปสู่การถูกลงทัณฑ์ด้วยการถูกประหารชีวิตในที่สุด

อย่างไรก็ดี หากมองเรื่องบทบาทการแสดงออกในทางการเมืองของผู้หญิงในต่างประเทศ ภูมิภาคต่าง ๆ ก็จะมีรูปแบบปัญหาที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม ในปี ค.ศ. 2021 ที่ผ่านมา จากกรณีข้อถกเถียงว่าสิทธิสตรีของผู้หญิงชาวอาฟกานิสถานจะถูกถอดถอนหลังจากที่ประเทศอัฟกานิสถานตกอยู่ในอำนาจของกลุ่มตอลิบานอีกครั้ง มุสลิม (ทั้งชายและหญิง) ในประเทศไทยหลายคนสนับสนุนตอลิบาน โดยมองว่าตอลิบานจะไม่กลับไปเป็นเหมือนเมื่อปี ค.ศ. 1996 – 2001 ขณะที่อีกฝ่ายมองว่าต้องรื้อถอนการณณ์ เพราะไม่แน่ใจว่าตอลิบานจะทำได้อย่างที่รับปากกับนานาประเทศได้หรือไม่ ซึ่ง ณ ขณะนี้ เป็นที่ชัดเจนที่ว่าตอลิบานไม่ได้ปฏิบัติตามที่ได้รับปากกับนานาประเทศ โดยผลักดันให้ผู้หญิงในอาฟกานิสถานออกจากโรงเรียน และถอดถอนสิทธิทางการเมืองของผู้หญิงเคยได้ในรัฐบาลชุดก่อนหน้าที่ตอลิบานจะเข้ายึดครองประเทศ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงโครงสร้างทางการเมือง ศาสนาและสังคมในภูมิภาคตะวันออกกลางที่มักเป็นสังคมปิตาธิปไตย (patriarchy society) ดังเช่นบทความของ Suad Joseph (1996) ที่ตั้งข้อถกเถียงว่าสังคมแบบปิตาธิปไตยถือว่ามีพลังอำนาจที่แทรกซึมไปทุกอณูของสังคมอาหรับ เพราะความเหนียวแน่นของการให้คุณค่าความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เน้นการให้ความเคารพผู้ใหญ่โดยเน้นการให้อำนาจไปที่เพศชาย ทำให้มีอิทธิพลต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมือง อุดมการณ์ และในทางจิตวิทยาและการแสดงออก (Joseph, 1996) หรืออย่างผลงานของ Alice Evans (2022) ที่พูดถึงบ่วงกับดักของปิตาธิปไตย สืบเนื่องจากการสืบทอดสายสัมพันธ์และอำนาจที่เน้นความสำคัญของฝ่ายบิดา (The Patrilineal Trap) ของสังคมในภูมิภาคตะวันออกกลางและอาฟริกาตอนเหนือ (Evans, 2022) ดังนั้นจึงมองได้ว่าการจัดบทบาทพื้นที่ของเพศชาย

และพื้นที่ของเพศหญิงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการประกอบสร้างทางสังคม (social construct) เมื่อเป็นเช่นนี้ หากนำกรอบการศึกษาของสภาวะทางการเมืองและสังคมเปรียบเทียบและเพศสภาพศึกษา (Comparative political sociology and Gender Studies) มาเป็นกรอบเพื่อใช้ในการศึกษาเรื่องนี้ จะเห็นว่าผู้หญิงในแต่ละประเทศจะมีการต่อสู้ที่ต้องเผชิญความท้าทายที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมแต่ละสังคม และเป็นช่วงเวลาของสังคมที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ก่อเกิดเป็นวิถีวัฒนธรรมประเพณีว่าด้วยการจับจองบทบาทเพศวิถีในแต่ละพื้นที่ในสังคมและในแต่ละช่วงเวลา ว่าพื้นที่ที่ตรงไหนและแบบไหนจึงจะต้องเป็นพื้นที่ของเพศชายหรือพื้นที่ของเพศหญิง หากแต่เมื่อเพศใดเพศหนึ่งมีความต้องการที่จะเคลื่อนย้ายจากพื้นที่เดิมที่สังคมกำหนดให้ ก้าวข้ามไปอยู่ในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ของเพศตรงข้าม เมื่อนั้นจึงกลายเป็นปัญหาเกิดขึ้น ซึ่งกลายเป็นความท้าทายต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของสังคมนั้น ๆ ขึ้นมา ยิ่งโดยเฉพาะหากว่าเป็นการเคลื่อนย้ายของเพศหญิงที่ออกจากพื้นที่ที่สังคมกำหนดว่าต้องเป็นของเพศหญิงแล้วก้าวข้ามเข้าไปในพื้นที่ของเพศชาย ดังตัวอย่างจากประสบการณ์ของผู้วิจัยเองในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ที่กล่าวไว้ข้างต้น

การตัดสินใจที่จะเคลื่อนย้าย (mobility) ของมนุษย์โดยทั่วไปมักมาจากการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (rational choice) ทั้งนี้ก็รวมถึงขอบเขตและอาณาเขตของการเคลื่อนย้าย ช่วงระยะเวลาของเวลา และระยะทางของการเคลื่อนย้าย อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจที่จะเคลื่อนย้ายก็ยังมีระดับของพื้นที่และระยะ และเพศว่ามีการถูกก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาได้อย่างไร สภาวะการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ สถานที่ และเพศ จะแปรผันตามระดับขั้นที่สูงขึ้นหรือลดลง นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ยังเกี่ยวข้องกับทั้งในทางตรงและในทางอ้อมแน่นอนว่างานวิจัยชิ้นนี้ไม่สามารถที่จะใช้อธิบายสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด แต่อย่างน้อยก็หวังว่าจะสามารถเกาะเหาะให้ได้เห็นคำตอบได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ความมั่นคง (security) ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นความมั่นคงทางทรัพย์สิน และความมั่นคงทางจิตใจ เมื่อเกิดการโยกย้ายเกิดขึ้น การนำไปสู่ที่ใหม่ ทุกอย่างต้องเรียนรู้ใหม่หมด อาจทำให้เกิดความรู้สึกว่าความมั่นคงที่เคยมีเริ่มจะไม่เสถียร หรือสำหรับบางคนที่ไม่มีความมั่นคง พวกเขาก็ต้องเริ่มสร้าง ดังนั้น การฟื้นฟูความศรัทธาทางความเชื่อในศาสนาอิสลาม (Islamic revival) จึงถือว่าเป็นการนำเสถียรภาพและความมั่นคงกลับคืนมา (restabilize security) ให้กับจิตใจของตัวเองด้วย ดังหนังสือ Politics of Piety (2005) ของซาบา มะห์มูด (Saba Mahmood) งานวิจัยของมะห์มูดซึ่งเป็นการศึกษาถึงมุสลิมะห์ในประเทศอียิปต์ที่ฟื้นฟูความศรัทธาในศาสนาอิสลาม เป็นงานที่เขียนวิพากษ์ได้อย่างงดงาม เพราะไม่ได้ใช้ข้อเขียนโจมตีฝ่าย

สตรีนิยมและสายเสรีนิยมแบบรุนแรง หากแต่เป็นงานที่ใช้ชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) อธิบายให้คนทั่วไปได้เห็นภาพใหญ่ว่าสตรีนิยมและความเคร่งครัดและศรัทธาในศาสนาอิสลามสามารถร้อยเรียงไปด้วยกันได้

หากใช้แนวคิดว่าด้วยเรื่องการเมืองกับการเคลื่อนย้าย (Politics of Mobility) ของ Tim Cresswell (2010) มาอธิบาย ทิม เครสเวลล์ได้กล่าวไว้ว่าการได้เคลื่อนย้ายนั้นมี 3 รูปแบบหลัก ๆ คือ รูปแบบแรก การที่ร่างกายเราเคลื่อนย้าย (movement) เป็นการย้ายจากสถานที่หนึ่งไปสู่อีกสถานที่หนึ่ง รูปแบบที่สอง สถานะของการเป็นตัวแทน (representation) ที่กล่าวอ้างได้ถึงการเดินทางเพื่อสิ่งแปลกใหม่ ทำหาย เพื่อการศึกษา เพื่ออิสรภาพ เพื่อความทันสมัย หรือกระทั่งการถูกทำหาย และรูปแบบที่สาม การปฏิบัติหรือการแสดงออก (practice) คือการปฏิบัติใช้ชีวิตประจำวันในแต่ละวัน ไม่ว่าจะเป็นการเดิน การขับรถ หรือการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่เราอยู่นั้น ๆ เป็นประสบการณ์ผ่านร่างกายของเรา เช่น การเดินทางไปสนามบินด้วยความหวัง หรือการเลือกที่จะไม่เดินทาง เพราะร่างกายมีอาการเจ็บปวด ปวดเข่า ปวดสะโพก ดังนั้นคนเราจึงมองวิถีการดำเนินชีวิตผ่านร่างกายของตน การเคลื่อนย้ายของมนุษย์ คือตัวที่ผลิต ผลิตซ้ำ และบางครั้งคือตัวที่เปลี่ยนผ่าน (Cresswell, 2010) เครสเวลล์แบ่งลักษณะการเคลื่อนย้ายออกเป็นหกส่วนด้วยกัน นั่นคือ 1. แรงผลักดันในการขับเคลื่อน (motive force) 2. ความเร็ว (velocity) 3. จังหวะของการเคลื่อนไหว (rhythm) 4. เส้นทางที่ใช้ในการเดินทางหรือเคลื่อนย้าย (route) 5. ประสบการณ์การเดินทางหรือการเคลื่อนย้าย 6. ความฝืดหรือความเสียดทานของการเคลื่อนย้าย (friction) การที่จะวิเคราะห์ว่าการได้เคลื่อนย้ายของมนุษย์คนใดมีอิทธิพลทางสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจมากหรือน้อยเพียงใด จะสามารถดูได้จากลักษณะการเคลื่อนย้ายของทั้งหกส่วนนี้ เช่น คนที่ไปถึงจุดหมายได้เร็วกว่า ถือได้ว่ามีอิทธิพลมากกว่า เพราะคนหนึ่งใช้เครื่องบิน กับอีกคนหนึ่งที่ไม่มียานพาหนะจำเป็นต้องนั่งรถโดยสาร หรือหากว่าไม่มีเงินเลย ก็ไม่สามารถที่จะเดินทางไปไหนได้ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อนำแนวคิดของเครสเวลล์มาใช้เป็นกรอบในการอธิบายการเคลื่อนย้ายของผู้หญิงในพื้นที่สามจังหวัดจะทำให้เข้าใจสภาพความคล่องตัว โอกาส และสถานะของพลังและแรงของการขับเคลื่อนได้เด่นชัดขึ้น

ส่วนการเคลื่อนที่ของการมีพื้นที่ทางการเมืองของผู้หญิงในอาฟกานิสถานได้เคลื่อนย้ายจากจุดที่มีพื้นที่ทางการเมืองกลับเป็นไปในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับการเคลื่อนไหวไปข้างหน้า เพราะจากที่ปกติมีการเคลื่อนไหว สภาพสังคมและสถานะของผู้หญิงในประเทศอาฟกานิสถานกลับเคลื่อนไปสู่จุดที่นิ่ง (static) กลายเป็นว่าไม่มีการเคลื่อนไหว (immobility) แต่ไม่ได้หมายความว่าความหยุดนิ่งหรือการไร้ความเคลื่อนไหวจะไม่มีผลสำคัญที่จะนำ

มากล่าวอ้างถึงในการวิเคราะห์ว่าด้วยเรื่องของการเคลื่อนย้าย ดังที่ Emily Martin (1991) ได้อธิบายถึงกลไกการเคลื่อนไหวของมนุษย์เพศหญิงและเพศชายเพื่อการสืบพันธุ์ที่ระดับ อสุจิและรังไข่ ซึ่งการมองอสุจิจะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ต้องทำหน้าที่เคลื่อนไหวด้วยความรวดเร็ว ต้องแข่งขัน ต่อสู้ แย่งชิง เพื่อที่จะวิ่งเข้าหาไข่ของเพศหญิงที่เป็นฝ่ายนิ่ง (static) และเป็น ฝ่ายที่ตั้งรับ (passive) ทำให้สังคมมนุษย์มองว่าเป็นพื้นฐานของการตั้งต้นว่าด้วยการมอง เรื่องบทบาทของความเป็นเพศชายและเพศหญิง ผู้ชายเป็นฝ่ายเคลื่อนไหว ขับเคลื่อน แต่ผู้หญิงเป็นฝ่ายนิ่งและตั้งรับ ดังนั้นหากสลับขั้วบทบาทนี้ขึ้นมา นั่นคือ ให้ผู้หญิงเป็นฝ่าย ที่ได้เคลื่อนไหวและขับเคลื่อนด้วยได้ ทำให้ผู้ชายบางคนถึงไม่พอใจ นอกจากนี้ทำไมผู้หญิง บางคนที่จะเลือกที่จะเป็นฝ่ายนิ่งและตั้งรับก็ไม่พอใจ แนวคิดนี้มองโดยใช้มุมมองแบบชีววิทยา มาช่วยในการอธิบาย แต่ก็ยังถือว่าคำอธิบายเป็นไปอย่างจำกัด ไม่สามารถนำคำอธิบายนี้ ไปอธิบายสภาพสังคมที่มีความซับซ้อนได้ สภาพการณ์ของการเคลื่อนไหวที่หยุดชะงัก หรือ เกิดการถดถอย ไม่เคลื่อนไปข้างหน้าเช่นนี้เปรียบได้กับสังคมที่มีความเข้มงวดในทางศาสนา โดยเฉพาะสังคมที่มีชายเป็นเพศที่มีอำนาจคุมพื้นที่ในการเคลื่อนย้ายทั้งความคิดและทาง กายของผู้หญิง

Doreen Massey (1994) ตั้งข้อถกเถียงว่า หากว่าเราจะใช้พื้นที่และสถานที่เป็นส่วน หนึ่งของการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของตัวแทน (agency) ที่เราจะศึกษาในสังคม เราจำเป็น ที่จะต้องสร้างกรอบความคิดของพื้นที่ที่เราจะศึกษาให้รวมไปพร้อมกันกับการศึกษาเรื่องเวลา พื้นที่จะมีภาวะที่ขับเคลื่อนตลอดเวลา ไม่อยู่นิ่ง (Massey, 1994) แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนผ่าน ล่วงเลยมาหลายร้อยปี ผู้หญิงก็ยังต้องต่อสู้เพื่อพื้นที่และสิทธิของตนเอง การต่อสู้มีตั้งแต่ ระดับเรื่องการแต่งกาย การวางตัวในที่สาธารณะ อากัปกิริยาท่าทาง ตำแหน่งหน้าที่การงาน ไปจนถึงเรื่องการขับเคลื่อนเพื่อให้มีสิทธิในการเลือกตั้ง (women's suffrage movement) การต่อสู้เพื่อสิทธิของผู้หญิงที่ดูเหมือนจะดีขึ้นในบางวาระบางโอกาส แต่ในบางประเทศและ บางวัฒนธรรม ผู้หญิงยังถูกกดขี่และกระทำจากอำนาจชายเป็นใหญ่ในสังคม (patriarchal society) ตัวอย่างเรื่องการใช้ความรุนแรงและการทำร้ายร่างกายผู้หญิงในกลุ่มประเทศ อเมริกาใต้ เช่น ประเทศเอลซัลวาดอร์ เม็กซิโก โคลัมเบีย โบลิเวีย และบราซิล เป็นต้น มีการ ใช้ความรุนแรงถึงขั้นฆ่าผู้หญิงจนตาย (Femicide) ซึ่งโดยมากจะถูกฆ่าโดยคนในครอบครัว หรือคนรู้จัก เมื่อสังคมนั้น ๆ ไม่เคารพสิทธิและควมมีตัวตนของผู้หญิง หรือเมื่อโลกไม่เคารพคุณ สิ่งทีเลวร้ายขั้นสุดก็คือการเช่นฆ่านำมาสู่ความตายของฝ่ายหญิง

อีกกรณีที่สังคมที่ไม่เคารพพื้นที่ของความเป็นผู้หญิง และกล่าวร้ายผู้หญิงโดยใช้ ศาสนาและความเชื่อเป็นตัวลดทอนด้อยค่าความเป็นผู้หญิงจนนำไปสู่ความรุนแรง ก็คือ

ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงมักพัวพันกับการใช้ไสยศาสตร์ทำร้ายคนอื่น ผู้ชายที่ทำผิดทางจริยธรรมทางสังคม หรือเกิดเหตุโชคร้ายอย่างการตกงานก็มักจะโทษว่ามีผู้หญิงใช้ไสยศาสตร์ หรือทำของ ใช้มนต์ดำเล่นงานตน ตัวอย่างเช่น การกล่าวหาว่าผู้หญิงสูงอายุบางคนเป็นแม่มด (witchcraft) มักเกิดขึ้นในประเทศไนจีเรียและอุกันดา ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงสูงอายุเป็นแม่มดถือว่าฝังรากลึกจนนำมาสู่การฆ่าล้างประหัตประหารผู้หญิงสูงอายุที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มดโดยไม่ผ่านอำนาจศาลของรัฐ ชาวบ้านมักตกลงตั้งศาลเตี้ยกันเอง ตั้งกลุ่มจัดการเผาบ้านของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มด ในหลายครั้งที่บ้านที่ถูกเผายังมีผู้หญิงสูงอายุที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มดติดอยู่ในบ้าน ขณะที่กระบวนการยุติธรรมของรัฐเองก็ปล่อยให้เกิดการฆ่าผู้หญิงที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มดโดยไม่ขัดขวางแต่อย่างใด (Eboiyehi, 2017) เพราะหลายฝ่ายที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมของรัฐ เช่น ตำรวจ ผู้ใหญ่บ้าน หรือเจ้าหน้าที่ศาล ก็เชื่อตามคนในชุมชน อีกตัวอย่างหนึ่งที่ต้องกล่าวถึงคือเหตุการณ์การพิพากษาเซลลัม (The Salem Witchcraft Trial) ที่เกิดขึ้นที่เมืองเซลลัม รัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1691 – 1692 เรื่องเริ่มต้นจากที่เด็กผู้หญิงสองคนอ้างว่าถูกเล่นของโดยแม่มดสามนาง โดยคนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มดคือหญิงสาวชาวแคริเบียนที่เป็นทาสสาวนางหนึ่งที่เป็นขอทานในเมือง และผู้หญิงสูงอายุคนหนึ่งในเมืองที่อยู่เจียบ ๆ คนเดียว ผู้หญิงทั้งสามคนจึงถูกจับมาลงโทษทรมานเพื่อให้รับสารภาพ นำไปสู่การสาวเรื่องราวไปจนเกิดการประหารแขวนคอผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มดถึงสิบเก้าคน และจำคุกคนอื่นร้อยห้าสิบหกคน ทุกคนที่มีส่วนร่วมในการดำเนินคดี รวมทั้งการตัดสินและพิพากษาเป็นชายทั้งหมด (Gibson, 2006) จะเห็นได้ว่าผู้ชายกลุ่มนี้จัดผู้หญิงให้อยู่ในพื้นที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ มนต์ดำ กับสิ่งที่น่ากลัว

ในส่วนของความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิของผู้หญิงกับศาสนาอิสลาม คนทั่วไปมักไม่เข้าใจและโดยมากมักตีความรวมว่าศาสนาอิสลามลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของผู้หญิง จากเว็บเพจองค์การอนามัยโลกที่เก็บรวบรวมข้อมูลทางสถิตินับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 – 2018 สถิติของความรุนแรงภายในครอบครัวหรือการถูกทำร้ายจากคนข้างตัวที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในช่วงระยะวัย 15 – 49 ปี พบว่าประเทศมุสลิมอย่างบังคลาเทศมีสูงเป็นอันดับที่สี่ของโลกคือ ร้อยละ 50 และอันดับที่หกคือประเทศอัฟกานิสถาน อยู่ที่ร้อยละ 46 (WHO, Violence Against Women Prevalence Estimates, 2018, 2021) สำหรับกลุ่มประเทศต่าง ๆ ในตะวันออกกลางกลับไม่มีข้อมูลทางสถิติปรากฏให้เห็น คาดว่าเป็นเพราะไม่มีผู้หญิงที่เป็นผู้เสียหายกล้าออกมาแจ้งความหรือรายงานให้กับรัฐ จึงเกิดคำถามเกิดขึ้นว่าถ้าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับสันติภาพและความยุติธรรม เหตุใดจึงยังปรากฏให้เห็นว่ามีเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวและการทำร้ายผู้หญิงในสังคมอิสลาม แต่หากพินิจ

พิจารณาในตัวบทคำสอนและหลักการของศาสนาอิสลามจะพบว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ให้โอกาส มีหลักเกณฑ์และเป็นเหตุเป็นผลว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง ไม่มีส่วนใดในอัลกุรอานที่จะแสดงให้เห็นว่าผู้ชายมีอำนาจมากกว่าผู้หญิง อัลกุรอานไม่ได้ชี้ชัดเจาะจงอัตลักษณ์เฉพาะของเพศใด ๆ หรือบอกว่าเพศไหนควรมีพฤติกรรมต่ออีกเพศอย่างไร ตัวอย่างเช่น อัลกุรอานไม่ได้กล่าวไว้ว่าโดยธรรมชาติของผู้หญิงเป็นรองกว่าเพศชาย ทั้งนี้จะเห็นได้จากหนังสือ *Believing Woman in Islam: Unreading Patriarchal Interpretation of Qur'an* (Barlas, 2019) และ *Qur'an and Woman: Rereading the Sacred Text from a Woman's Perspective* (Wadud, 1999) นอกเหนือแม่บทเดิมที่ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานในเชิงปฏิบัติก็จะเห็นได้จากกรณีการมีมัสยิดผู้หญิงทั้งที่ประเทศจีน เลบานอน และประเทศแถบสแกนดิเนเวียอย่างเดนมาร์ก ที่มีทั้งผู้หญิงที่เป็นอิหม่าม (imamah) หรือผู้ที่กล่าวนำการละหมาด (Sherin Khankan, 2017) เป็นต้น นำมาสู่แนวคิดที่ว่าจนทุกวันนี้ผู้คนยังตั้งข้อถกเถียงว่าจะอะไรคือรูปแบบของความเป็นมุสลิมที่แท้จริง (True Muslims) อันเป็นข้อถกเถียงที่หลายฝ่ายยังคงโต้ตอบกันไปมาเพื่อแย้งซึ่งกันที่ของอำนาจที่จะสามารถกล่าวอ้างได้ว่ารูปแบบความเชื่อของพวกตนคือรูปแบบของความเป็นมุสลิมที่แท้จริง

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งศึกษาค้นคว้าเพื่อทำความเข้าใจผู้หญิงมุสลิมที่โยกย้ายถิ่นฐานจากภูมิลำเนาเดิมไปสู่ที่ใหม่ ทั้งนี้ไม่ใช่เพียงแต่การเคลื่อนย้ายแค่ทางกาย (body) แต่รวมถึงกระบวนการทางความคิด (mindset) ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ ทักษะคิดการใช้ชีวิตทั้งในทางสามัญและในทางศาสนา นอกจากนี้ยังมุ่งที่จะศึกษาหาเหตุผลความเป็นมาถึงการตัดสินใจที่จะเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิมของกลุ่มผู้หญิงมุสลิมดังกล่าว โดยมีขอบเขตดังนี้

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเพื่องานวิจัยชิ้นนี้เป็นข้อมูลดิบจากการสัมภาษณ์ แทนที่จะใช้ทฤษฎีมาจับเพื่อใช้ในการอธิบาย ผู้วิจัยตั้งใจที่จะให้ข้อมูลดิบที่ได้รับเป็นตัวนำพาความเข้าใจของเราไป กล่าวคือ งานวิจัยชิ้นนี้จะใช้วิธีการให้เหตุผลเชิงอุปนัย (inductive reasoning) ซึ่งเป็นการหาคำตอบด้วยการสังเกตจากข้อมูลที่เห็น โดยมุ่งศึกษาที่กระบวนการตัดสินใจที่จะโยกย้ายถิ่นฐานของผู้หญิงมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากภูมิลำเนาเดิมของตนไปยังถิ่นฐานใหม่ องค์ประกอบที่จะใช้ในการวิเคราะห์งานวิจัยชิ้นนี้มีดังนี้

1. เหตุผลของการโยกย้าย
2. พื้นฐานทางครอบครัว
3. ประสบการณ์การใช้ชีวิตในฐานะผู้หญิง
4. ความเชื่อและความศรัทธาว่าด้วยเรื่องศาสนาอิสลาม
5. ทศนคติที่เปลี่ยนแปลงต่อเรื่องราวการดำเนินชีวิต ว่าเปลี่ยนหรือไม่เปลี่ยนอย่างไร
6. ความรุนแรงและความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดมีผลต่อการตัดสินใจในการโยกย้ายของผู้หญิงมุสลิมหรือไม่ อย่างไร

กลุ่มตัวอย่างที่งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาคือกลุ่มประชากรผู้หญิงที่นับถือศาสนาอิสลามที่มาจากพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา โดยเปรียบเทียบกับผู้หญิงที่นับถือศาสนาอิสลามที่มาจากจังหวัดอื่น นอกจากนี้ยังได้มีโอกาสสัมภาษณ์ผู้หญิงมุสลิมจากจังหวัดสตูล สงขลา และสุโขทัย ไม่จำกัดอายุ สถานภาพทางการศึกษา และสถานภาพทางการสมรส เพื่อนำมาใช้ในการเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้รับจากผู้หญิงมลายูมุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ความตั้งใจของผู้วิจัยในการเก็บข้อมูล เจาะจงไปในพื้นที่ที่มีพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงและแตกต่างกับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยเหตุผลเพื่อใช้ในการมองแบบเชิงเปรียบเทียบ พื้นที่ที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูล ได้แก่ จังหวัด ขอนแก่น มหาสารคาม เชียงใหม่ ภูเก็ต กรุงเทพมหานคร ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้หญิงมุสลิมที่โยกย้ายไปทำงานที่เมืองกัวลาลัมเปอร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย สืบเนื่องจากรยะเวลาและงบประมาณที่จำกัด ผู้ทำวิจัยหวังที่จะขยายการเก็บข้อมูลในพื้นที่จังหวัดอื่น และประเทศอื่นในอนาคตเพื่อขยายภาพของการศึกษาเรื่องนี้ในมุมมองที่กว้างมากขึ้น และทำให้การวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบในเชิงลึกได้มากขึ้น

ระยะเวลาของการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างใช้เวลาหนึ่งเดือนครึ่ง โดยได้มีการสัมภาษณ์ผ่านทางZoom 1 คน ทางโทรศัพท์ 1 คน และการไปพบเจอกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองเป็นจำนวนยี่สิบสองคน ผู้ทำวิจัยใช้เวลาเก็บข้อมูลตั้งแต่ต้นเดือนพฤษภาคม จนถึงกลางเดือนมิถุนายน 2565

สมมติฐาน

เนื่องจากประสบการณ์ของผู้วิจัยในระหว่างที่ทำการสำรวจเก็บข้อมูลเพื่อ ศึกษานិพนธ์ตั้งที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสประสบพบเจอผู้หญิงมุสลิมในพื้นที่สาม จังหวัดที่มีความสามารถ มีความรู้ และไหวพริบ ที่บางที่ดูเหมือนจะมีมากกว่าผู้ชายหลาย ๆ คน ในพื้นที่ด้วยซ้ำ แต่กลับต้องถูกสังคมและครอบครัวกดดันให้ผู้หญิงต้องปฏิบัติตามครรลอง จารีตประเพณีของมลายูมุสลิม ผู้วิจัยจึงตั้งคำถามวิจัยเพื่อที่จะศึกษาว่า หากผู้หญิงโยกย้าย ออกนอกพื้นที่ กระบวนทัศน์ทางความคิดเห็นและแนวทางการปฏิบัติตนจะยังเป็นไปตาม จารีตประเพณีเดิมที่ผู้หญิงเหล่านั้นคุ้นเคยหรือไม่ ถ้าเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องทางความคิดและ การใช้ชีวิต อัตราของความเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้นไปจากเดิมหรือไม่ แล้วเป็นการเปลี่ยนแปลง ไปในลักษณะแบบใด ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ไว้สองสมมติฐานคือ

สมมติฐานแรก ผู้หญิงมุสลิมจากสามจังหวัดที่กล้าที่จะโยกย้ายจากพื้นที่ถิ่น ภูมิลำเนาของตนเองไปยังที่อื่นมักมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับกลางขึ้นไป และมีการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมปลายจนถึงระดับมหาวิทยาลัย สมมติฐานนี้ได้รับ อิทธิพลมาจากทฤษฎีว่าด้วยการเมืองกับการเคลื่อนย้าย (Politics of Mobility) ของ เครสเวลล์ (Cresswell, 2010) ทั้งนี้เครสเวลล์ได้อธิบายไว้ว่าใครที่ได้รับสิทธิของการเคลื่อนย้ายได้คล่อง เคลื่อนย้ายได้เร็ว ถือว่าเป็นผู้ที่มีโอกาสและสิทธิพิเศษ (privilege) ทางสถานะสังคมและ เศรษฐกิจที่ได้เปรียบผู้อื่น ฉะนั้นผู้วิจัยชิ้นนี้จึงตั้งสมมติฐานว่าผู้หญิงมลายูมุสลิม ที่มีสิทธิและโอกาสในการโยกย้ายออกนอกถิ่นฐานมักเป็นผู้หญิงมลายูมุสลิมที่มีสถานภาพ ทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับกลางขึ้นไป และมีการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมปลาย จนถึงระดับมหาวิทยาลัย เพราะยิ่งถ้าได้รับการศึกษาในทางสายสามัญมากขึ้นเท่าใด ความ สามารถในการปรับตัวในพื้นที่ต่างถิ่นและความชำนาญและคุ้นเคยในการใช้ภาษาไทยก็จะ มากขึ้นตาม สำหรับผู้หญิงมลายูมุสลิมที่ได้รับการศึกษาในทางสายสามัญน้อย ความสามารถ ในการปรับตัวในพื้นที่ต่างถิ่นย่อมน้อยลง และความชำนาญในการใช้ภาษาไทยก็น้อยลง

สมมติฐานที่สอง ผู้หญิงมุสลิมจากสามจังหวัดส่วนหนึ่งที่โยกย้ายออกมาจากถิ่น ลำเนาเดิมของตนด้วยสาเหตุเนื่องมาจากความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายใน ครอบครัว สมมติฐานนี้มีพื้นฐานมาจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ที่เกิดขึ้นมาอย่าง ต่อเนื่องนับแต่ปี พ.ศ. 2547 ผู้วิจัยมองว่าเมื่อมีความรุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง อาจทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่ที่ผิดเคือง ส่งผลให้คนโยกย้ายออกนอกพื้นที่เพื่อขยับขยายหนทาง ที่จะหารายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้สืบเนื่องมาจากการสัมภาษณ์เบื้องต้นก่อนเก็บข้อมูลเพื่อ

ทำวิจัยนี้อย่างจริงจัง ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญเรื่องผู้หญิงและความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในพื้นที่สามจังหวัด เป็นปัญหาที่ฝังรากลึก หากว่ามีปัญหาความรุนแรงภายในครอบครัวแล้วผู้หญิงอยากจะขอหย่าขาดจากสามี ผู้หญิงไม่สามารถหย่าขาดได้ตามหลักศาสนาอิสลาม หากว่าสามีไม่ยอมหย่าให้ จึงมักหนีออกจากพื้นที่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ในเชิงวิชาการ ทำให้เข้าใจพฤติกรรมและทัศนคติของผู้หญิงมุสลิมจากพื้นที่สามจังหวัดว่าอะไรเป็นเหตุจูงใจให้เขาตัดสินใจโยกย้าย และเหตุผลของการโยกย้ายเกิดจากปัจจัยใดบ้าง โดยปกติผู้ชายจากพื้นที่สามจังหวัดจะเป็นฝ่ายที่โยกย้ายไปต่างประเทศ และต่างจังหวัด จะเห็นได้จากการที่หลายคนเดินทางไปทำงานที่เมืองใหญ่อย่างเชียงใหม่ กรุงเทพฯ หรืออย่างการเดินทางไปประเทศมาเลเซียและซาอุดีอาระเบีย ขณะที่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในสังคมลุ่มมากให้ผู้หญิงเป็นผู้ที่ต้องอยู่บ้านเพื่อดูแลครอบครัว ดูแลน้อง ๆ แทนพ่อแม่ ดูแลลูก ๆ แทนสามี เพราะปัจจัยใดที่ทำให้ผู้หญิงมุสลิมจากพื้นที่สามจังหวัดจึงกล้าที่จะทำหย่าอำนาจผู้ชาย (อย่างพ่อ พี่ชาย หรือสามี) โดยฉีกความเชื่อวิถีความเชื่อแบบมลายูเดิมที่ว่าผู้หญิงต้องอยู่ติดบ้าน และย้ายออกจากภูมิลำเนาเดิมไปถิ่นฐานอื่น

อย่างไรก็ดี งานวิจัยชิ้นนี้ถือว่าเป็นเพียงแค่การริเริ่มที่จะทำการศึกษาและทำความเข้าใจในระดับเบื้องต้นเกี่ยวกับการโยกย้ายถิ่นของกลุ่มผู้หญิงมลายูมุสลิมจากพื้นที่สามจังหวัด เนื่องจากองค์ความรู้ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการโยกย้ายถิ่นฐานของผู้หญิงมลายูมุสลิมยังมีน้อยมาก จากการทบทวนวรรณกรรม แทบไม่พบงานที่เกี่ยวข้องกับการโยกย้ายถิ่นฐานของผู้หญิงมุสลิม เนื่องด้วยระยะเวลาที่จำกัด จากข้อมูลที่ได้ งานวิจัยชิ้นนี้ยังไม่สามารถกล่าวสรุปถึงผลที่ได้รับอย่างชัดเจน ยังต้องใช้เวลาอีกพอสมควรที่จะจัดเก็บข้อมูลเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ชัดเจนอย่างไรก็ตามผู้วิจัยหวังว่าในการวิจัยครั้งนี้จะสามารถสร้างพื้นที่ที่ให้นักวิชาการท่านอื่น ๆ สนใจที่สานต่อประเด็นแนวความคิดในเรื่องนี้ และสนใจที่จะขยายเรื่องการศึกษาการโยกย้ายถิ่นของผู้หญิงมลายูมุสลิมจากสามจังหวัดได้มากขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ แหล่งข้อมูล

ดังที่กล่าวไว้ในบทนำ งานวิจัยชิ้นนี้เจาะไปยังประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงที่นับถือศาสนาอิสลาม และมีเชื้อสายมลายูจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส ที่ย้ายไปอยู่ในจังหวัดอื่น กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้มีวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อความศรัทธาจะแตกต่างจากคนไทยจากภาคอื่น ๆ หลังจากรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาประมวลผล การคัดสรรกลุ่มตัวอย่างของผู้วิจัยเป็นการแบ่งกลุ่มตามอายุ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีกลุ่มตัวอย่างที่คละกันด้วยจำนวนที่แตกต่างกัน เนื่องจากเวลาที่จำกัด ผู้วิจัยใช้วิธีคัดสรรแบบการสุ่มตามความสะดวก (convenience sampling) ซึ่งเป็นลักษณะแบบหนึ่งของวิธีวิจัยแบบการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (non-probability sampling) ผู้วิจัยสุ่มกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ในเมืองใหญ่ที่ถือว่าเป็นแหล่งศูนย์รวมของการสร้างรายได้ และการศึกษา ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต เชียงใหม่ และขอนแก่น ซึ่งพบว่ากลุ่มอายุของผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

กลุ่มแรก ผู้หญิงมุสลิมที่อยู่ในวัยระหว่าง 18 – 25 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมหาวิทยาลัย ในงานวิจัยชิ้นนี้มีผู้หญิงมุสลิมจากสามจังหวัดที่โยกย้ายไปเรียนที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น และอีกกลุ่มหนึ่งที่ไปเรียนที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นับรวมได้สิบเอ็ดคน กลุ่มอายุ 18 – 25 ปี เป็นกลุ่มที่กำลังศึกษาเล่าเรียน ผู้วิจัยเจาะจงเก็บข้อมูลกลุ่มนี้เพื่อใช้ในการสนับสนุนสมมุติฐานแรกของการวิจัยชิ้นนี้

กลุ่มที่สอง ผู้หญิงมุสลิมที่อยู่ในวัยตั้งแต่ 26 – 37 ปี ซึ่งเป็นระยะของวัยทำงาน กลุ่มนี้มักเป็นกลุ่มที่โยกย้ายออกจากพื้นที่เพราะเหตุผลทั้งการย้ายตามครอบครัว และหางานทำ กลุ่มที่สองนี้มีจำนวนแปดคน กลุ่มนี้ถือเป็นช่วงอายุที่คาบเกี่ยวระหว่างการตั้งสมมุติฐานทั้งสองข้างต้น เพราะกลุ่มนี้อยู่ในช่วงวัยที่น่าจะรับรู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในช่วงของการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดใหม่ ๆ ซึ่งจะใช้สนับสนุนสมมุติฐานที่สองได้ แต่ขณะเดียวกันก็เป็นวัยที่กำลังก่อร่างสร้างตน ซึ่งจะใช้สนับสนุนสมมุติฐานข้อที่หนึ่งได้

กลุ่มที่สาม ผู้หญิงมุสลิมที่อยู่ในวัยตั้งแต่ 40 – 52 ปี เป็นกลุ่มที่ย้ายออกมาจาก

พื้นที่สามจังหวัดตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อปี พ.ศ. 2547 นับรวมได้จำนวนสองคน และเพิ่งย้ายออกมาจากสามจังหวัดได้ไม่นานอีกหนึ่งคน รวมทั้งหมดสามคน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่น่าจะมีความทรงจำของการเกิดเหตุการณ์รุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ จึงคาดว่าน่าจะได้รับข้อมูลที่น่าจะสนับสนุนสมมติฐานที่สอง ซึ่งการโยกย้ายของผู้หญิงมุสลิมกลุ่มนี้ น่าจะมีสาเหตุเนื่องมาจากความขัดแย้งในพื้นที่ หรืออาจโยกย้ายเพราะเกิดจากเหตุความรุนแรงในครอบครัว

เครื่องมือในการวิจัย

นอกเหนือจากการเก็บเกี่ยวข้อมูลจากงานเอกสารซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลเชิงทุติยภูมิ (secondary sources) ของงานวิจัยในต่างประเทศ ผู้วิจัยยังได้จัดเก็บข้อมูลดิบด้วยการเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนาม การจัดเก็บข้อมูลงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งสัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นจำนวนยี่สิบสองคน และมีการจัดทำกรอกริปรายกลุ่ม (focus group) เป็นจำนวนหนึ่งครั้ง ซึ่งวิธีการตั้งคำถามจะเป็นในลักษณะที่ใช้ทั้งคำถามที่จัดเตรียมไว้อย่างเป็นระบบ เช่น อะไรคือเหตุผลที่ทำให้ย้ายถิ่นฐานจบการศึกษาระดับไหน แล้วทำไมถึงเลือกที่จะย้ายไปยังเมืองนั้น ๆ เป็นต้น ผนวกกับการตั้งคำถามในลักษณะที่คล้อยตามในช่วงระหว่างบทสนทนาหรือเกิดคำถามใหม่ ๆ เกิดขึ้นในระหว่างที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (semi-structured interview) ซึ่งการสัมภาษณ์แบบผสมผสานนี้ทำให้กลุ่มตัวอย่างลดความเกร็ง เกิดคำถามใหม่ ๆ เกิดขึ้นระหว่างการพูดคุยสนทนา และการพูดคุยถือว่าเป็นไปในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ สร้างความเป็นกันเอง เสมือนเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนฉันทมิตร

อย่างไรก็ดี ประสบการณ์ในการสัมภาษณ์เรื่องผู้หญิงที่เดินทางโยกย้ายออกนอกจากสามจังหวัด ผู้วิจัยพบว่า การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบตัวต่อตัวจะได้ข้อมูลที่ เป็นเชิงลึก บทสนทนาจะค่อนข้างยาวและมีอรรถรส ขณะที่การสัมภาษณ์แบบหลายคนจะมีอุปสรรค ตัวอย่างเช่น การสัมภาษณ์ภาคสนามที่จังหวัดภูเก็ต ผู้ที่เป็นฝ่ายประสานเพื่อเจอกับกลุ่มตัวอย่างนั้นทั้งการสัมภาษณ์ด้วย ผู้ประสานเป็นอาสาสมัคร (อสม.) ของเขตพื้นที่ดังกล่าว ผู้วิจัยสังเกตว่ากลุ่มตัวอย่างจะให้การสัมภาษณ์แบบเกร็ง ๆ เหมือนคอยระวังคำพูด และการสัมภาษณ์จะเป็นไปในลักษณะที่ตัดบทและสั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น วันรุ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีโทรศัพท์ถามผู้ประสานแล้วเดินทางไปพบกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง ปรากฏว่าผู้ประสานติดต่อกับกลุ่มตัวอย่างที่ผิดจากการประสงค์ของเป้าหมาย อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างบางคนไม่ได้มาตาม

ที่นัดหมายไว้ ทั้งนี้เนื่องด้วยเวลาที่จำกัด ผู้วิจัยจึงจำต้องใช้วิธีการสอบถามแบบลูกโซ่ (snow ball) นั่นคือ สอบถามผู้คนที่อาศัยย่านดังกล่าวแล้วร่อยต่อเป็นลูกโซ่ไปจนถึงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มเป้าหมายประสงค์ของผู้วิจัยได้ในท้ายที่สุด

นอกจากนี้ งานวิจัยชิ้นนี้ยังอิงแนวทางการหาคำตอบแบบ นัยนิยม (interpretivism) เพื่อที่จะทำความเข้าใจการเคลื่อนย้ายจากสภาพสังคมหนึ่งไปยังอีกสภาพสังคมหนึ่งโดยผ่านสายตากลุ่มตัวอย่าง เป็นความพยายามที่จะหาเหตุผลและแรงจูงใจของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการตีความ (interpretive method) และการสังเกต (observation) เพื่อนำผลที่ได้มาประมวล และใช้ในการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบในการที่จะอธิบายปรากฏการณ์ ทรรศนคติ และพฤติกรรมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจับบันทึกไปพร้อมกับการอัดบันทึกเทปบทสนทนา ซึ่งผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนที่จะทำการบันทึกเสียงด้วยความเต็มใจ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้ประสงค์ที่จะใช้นามสมมุติในการกล่าวอ้างถึงผู้ที่ถูกสัมภาษณ์เพื่อเป็นการปกป้องความเป็นส่วนตัวและตัวตนของผู้ให้สัมภาษณ์

ดังที่ได้ตั้งสมมุติฐานข้อที่สองว่าด้วยเรื่องการทำผู้หญิงมุสลิมโยกย้ายถิ่นเพราะปัญหาเรื่องความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ และปัญหาความรุนแรงในครอบครัว อีกหนึ่งเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกจังหวัดภูเก็ตเป็นหนึ่งในแหล่งข้อมูลภาคสนาม เนื่องจากการที่ได้มีโอกาสสัมภาษณ์ผู้ที่ทำงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงภายในครอบครัว ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลเบื้องต้นไว้ว่า มีผู้หญิงจากพื้นที่สามจังหวัดได้อพยพโยกย้ายหนีจากสามีที่ทำร้ายร่างกายไปอยู่ที่จังหวัดกระบี่และภูเก็ตพอสมควร จังหวัดสงขลาถือว่าใกล้เคียงไป ส่วนจังหวัดกระบี่และภูเก็ตไกลห่างเพียงพอกจากสามีและครอบครัว แต่ก็ไม่ไกลเกินไป อีกทั้งชุมชนมุสลิมที่กระบี่และภูเก็ตยังมีความคล้ายคลึงทั้งในเรื่องของศาสนาและวัฒนธรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกภูเก็ตเป็นหนึ่งในสถานที่สำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนาม อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้มิมีระยะเวลาในการเก็บข้อมูลที่น้อยการที่จะต้องตามหากลุ่มเป้าหมายที่เคยถูกสามีทำร้ายจนต้องหนีไปจังหวัดกระบี่หรือภูเก็ตต้องใช้เวลาที่สำคัญ การที่จะสามารถสัมภาษณ์ผู้หญิงที่ผ่านความรุนแรงในครอบครัวจำเป็นต้องมีความเชื่อใจและไว้วางใจในระดับหนึ่ง ซึ่งทุกขั้นตอนต้องใช้ระยะเวลาในการลงภาคสนามมากกว่านี้ จุดนี้ ถือว่าเป็นข้อด้อยของการเก็บข้อมูลของงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจึง

หวังว่าจะมีโอกาสที่จะขยายขนาดของงานวิจัยชิ้นนี้โดยเพิ่มเวลาในการเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยต้องสร้างความไว้วางใจให้แกผู้ถูกสัมภาษณ์ที่เคยประสบความรุนแรงในครอบครัว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

โดยปกติจะเห็นภาพโดยรวมว่าผู้หญิงมุสลิมในสามจังหวัดไม่ค่อยออกมาจากพื้นที่ที่เขารู้สึกว่าปลอดภัย (comfort zone) เพราะถูกจารีตประเพณียั้งไว้ ความรับผิดชอบว่าผู้หญิงต้องดูแลครอบครัว ต้องอยู่ติดบ้าน ภาระหน้าที่ดูพ่อแม่ ขณะที่พ่อแม่จะไม่คาดหวังกับฝ่ายชาย ฝ่ายชายจึงเป็นฝ่ายเดินทางไปมา (mobile) ได้อย่างสะดวกและอิสระกว่าฝ่ายหญิง หรือถ้าจะย้ายก็จะย้ายเพราะรู้จักใครในถิ่นที่จะย้ายไป ถ้าจะไปก็ต้องไปที่ที่รู้สึกปลอดภัย เช่น ชุมชนที่เป็นมุสลิมที่อยู่กันอย่างหนาแน่น ซึ่งสารตั้งต้นของการโยกย้ายถิ่นฐานของผู้หญิงมลายูมุสลิมคือ 1. มีคนรู้จักในถิ่นฐานใหม่ในที่ที่กำลังจะย้ายไป ซึ่งมักเป็นเครือญาติและเพื่อนฝูง และ 2. มีวิถีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับพื้นที่สามจังหวัด เช่น การโยกย้ายไปจังหวัดภูเก็ต สงขลา หรืออย่างกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย

จากการตั้งข้อสังเกตโดยผู้วิจัยต่อกลุ่มตัวอย่าง จะเห็นว่าลักษณะท่าทาง การแสดงความคิดเห็นของผู้หญิงมุสลิมที่โยกย้ายออกมาจากพื้นที่สามจังหวัดมีความเป็นตัวของตัวเองสูง มีลักษณะที่เชื่อมั่นในตัวเอง กล้าถกเถียง กล้าโต้แย้ง กล้าแสดงความคิดเห็นที่แม้ว่าจะแตกต่างจากความคิดเห็นของคนกลุ่มใหญ่ จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่เก็บได้จากผู้ที่ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นจำนวนยี่สิบสองคน ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเห็นว่า เมื่อผู้หญิงมลายูมุสลิมย้ายไปยังที่ใหม่ กลับกลายเป็นว่ามีความเชื่อและความศรัทธาต่อศาสนาที่แรงกล้ามากขึ้น จากที่บางคนแม้ว่าสมัยอยู่ภูมิลำเนาเดิมจะรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้มีความความเคร่งครัดทางศาสนามากนัก แต่พอโยกย้ายไปอยู่ที่ชุมชนใหม่ ๆ แม้จะไม่ได้ถูกรายล้อมโดยผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามอย่างที่เคยคุ้นเคยเหมือนเมื่อสมัยอยู่ในหมู่บ้านในแถบภูมิลำเนาเดิม กลับกลายเป็นว่านึกถึงพระเจ้ามากขึ้น มีความรู้สึกเกรงกลัวอัลเลาะห์ (ซบ.) มากขึ้น นอกจากนี้การเข้าหาพระเจ้ามากขึ้นก็เสมือนเป็นการเชื่อมกับความรู้สึกของการได้อยู่ใกล้ครอบครัวของตนเองที่จากมา เพราะเมื่อสมัยเมื่อตนเองยังอยู่กับบิดามารดาของตนที่บ้าน มักจะคอยจ้ำจี้จ้ำไชให้เรียนศาสนาและคอยตักเตือนให้ละหมาด อย่างเช่น ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่ง อายุ 34 ปี จบการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ขณะนี้กำลังทำงานอยู่บริษัททางด้านเทคโนโลยีในกัวลาลัมเปอร์ได้อธิบายให้ฟังอย่างน่าสนใจว่า เหตุผลหลักที่ตนเข้าหาศาสนามากขึ้นกว่าเดิมเป็นเพราะตอนนี้ตัวเองมีหน้าที่การงานที่กำลังก้าวหน้า รายได้ดี

กำลังจะได้รับการเลื่อนตำแหน่งอีกด้วย ตนเชื่อว่าถ้าห่างไกลจากศาสนา พระผู้เจ้าอาจเรียกทุกอย่างคืนกลับ ผู้ให้สัมภาษณ์ยังกล่าวอีกด้วยว่า ในเมื่อพระผู้เป็นเจ้าให้สิ่งที่ดี ๆ กับเรามา แต่ถ้าเราละเลยศาสนา พระผู้เป็นเจ้าก็อาจจะทำโทษเรา โดยการเรียกทุกอย่างกลับคืนก็เป็นได้

นอกจากนี้ ทุกครั้งที่กลับไปหมู่บ้านตนเอง ชาวบ้านมักคอยมอง บางคนมาคอยถามว่าได้เงินเดือนเท่าไร ไปอยู่ไกลทั้งศาสนาหรือยัง ตัวผู้ถูกสัมภาษณ์จึงมีความรู้สึกว่าการโยกย้ายออกไปนอกพื้นที่เดิมของตน ยังต้องเข้าหาพระผู้เป็นเจ้าเพื่อพิสูจน์ตนเอง ไม่ใช่ชาวบ้านมาคอยว่าร้ายตนและแม่ของตนได้

กรณีศึกษาของผู้หญิงมุสลิมที่ย้ายตามครอบครัวไปจังหวัดขอนแก่น

ผู้ที่ให้สัมภาษณ์รายหนึ่ง มาเรียม (นามสมมุติ) วัย 29 ปี มาจากจังหวัดปัตตานี ครอบครัวถือว่ายูอยู่ในระดับที่มีรายได้น้อยถึงปานกลาง คุณแม่กรีดยาง คุณพ่อเป็นนักการเมืองท้องถิ่น แต่เสียชีวิตตั้งแต่มาเรียมยังเรียนในระดับชั้นมัธยมปลาย มาเรียมจบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เหตุผลที่ย้ายมาขอนแก่นเป็นเพราะย้ายตามสามีที่ทำงานอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น มาเรียมบอกว่าเป็นคนที่ชอบไปดูอะไรที่หลากหลายนะ เคยเรียนที่กรุงเทพฯ หนึ่งปี ที่มหาวิทยาลัยรังสิต แต่ไม่ชอบเพราะสถานการณ์ สิ่งแวดล้อมไม่ตอบโจทย์ที่ต้องการ ปกติแอนตี้ปัตตานี แต่ได้ที่ปัตตานีปีหนึ่งถึงปีสี่ มาเรียมบอกว่ารู้สึกว่าได้มีโอกาสเห็นสิ่งที่อัลเลาะห์ (ซบ.) สร้างถ้าไม่ได้ไปที่อื่น แต่เพื่อความสบายใจของครอบครัว โดยเฉพาะคุณแม่อยากให้ตนอยู่ใกล้ ๆ พอถึงจุดหนึ่งเราก็จะย้ายไปได้เองตามที่อัลเลาะห์ (ซบ.) ประสงค์ จากนั้นสามีก็มาสู่ขอ เขาถามว่าจะยอมย้ายตามเขาไปจังหวัดขอนแก่นไหม มาเรียมบอกว่าเธอยินดีที่จะย้าย มาเรียมเชื่อว่าอัลเลาะห์ (ซบ.) กำหนด เธอเชื่อว่ามิพระเจ้าเคียงข้าง สามีเป็นเสาหลัก นอกจากนี้มาเรียมยังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การฮิจเราะห์ (ภาษาอาหรับแปลว่าการเดินทาง) คือสิ่งที่ดีที่สุด เหมือนท่านนบีที่เดินทางโยกย้าย ยิ่งเราฮิจเราะห์มากขึ้นเราจะเห็นอะไรที่มันหลากหลายได้มากขึ้น และเมื่อเห็นอะไรที่หลากหลายมากขึ้น เราก็จะได้เรียนรู้มากขึ้น เห็นแง่มุมและข้อเปรียบเทียบมากขึ้น นอกจากนี้มาเรียมยังให้เหตุผลที่แต่งงานกับมุสลิมที่ไม่ได้มีพื้นเพมาจากสามจังหวัดว่าตนไม่ชอบผู้ชายในสามจังหวัดที่มีผู้หญิงที่ละสามสี่คนแล้วมักทารุณผู้หญิง มาเรียมยังเล่าให้ฟังต่ออีกว่ามีโต๊ะครูคนหนึ่งมาบอกตนว่าให้สามีเธอแต่งงานนะ มันเป็นซุนนะห์ (Sunnah – คือชีวิตกวีจรทุกอย่างทั้งทางศาสนกิจ จริยธรรม ศิลธรรม รวมไปถึงกิริยามารยาท และคุณธรรมที่ท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) ปฏิบัติ) มาเรียมจึงบ่นให้ฟังว่า “ซุนนะห์อื่นมีตั้งเยอะแยะ

อย่างอ้างถึงขุนนะทีในสิ่งที่ตัวเองต้องการ มันไม่ใช่ขุนนะทีหรืออก มันคือสิ่งที่ตัวเองต้องการเอง ต่างหาก เผอิญว่าตัวเองอยู่ในคราบ เรามีอัลเลาะห์ เราตามขุนนะที แต่คุณเคยสนใจความรู้สึกผู้หญิง มีการบอกว่าอาเต๊ะ (น้องสาว) ต้องอีเซิน (ยินยอมหรือเชื่อฟัง) นะ เต๊ะจะได้ขึ้นสวรรค์ เอาแต่ความใคร่ตัวเอง ฉันทเลยไม่ชอบพวกอาจารย์สามจังหวัดเลย แล้วใช้วิธีการอ้างการเข้าสวรรค์ ฉันทเลยไม่ชอบอยู่สังคมแบบนี้ สังคมนี้อะไรที่ตัวเองแบบนี้ ๆ ไม่ชอบ” (มาเรียม – นามสมมุติ, 21 พฤษภาคม, 2565)

มาเรียมยังได้กล่าวในลักษณะที่ตัดพ้อถึงการที่ชาวบ้านและครูที่สอนศาสนา มักตักเตือนในเชิงตำหนิตนในเรื่องการวางตัว มาเรียมจึงมองว่าถ้าเราปรับโดยการฮิจเราะห์ไปอยู่ที่อื่น ซึ่งการฮิจเราะห์เป็นส่วนหนึ่งของการขุนนะที ถือว่าตามนบีฮัมมัด (ซล.) พอทำได้ชีวิตก็จะปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น มาเรียมยังบอกอีกว่าที่บ้านมีอุสตาซ (ครูสอนศาสนา) เต็มไปหมด ทำให้เราเรียนศาสนาประกอบไปพร้อมกันกับการเรียนสามัญ มาเรียมเองก็เรียนจบการศาสนาชั้นสิบ (เทียบได้กับระดับมัธยมสามหรือสี่) สิ่งหนึ่งที่มาเรียมขัดข้องใจ ทั้ง ๆ ที่ใจจริงเขาอยากเรียนด้านศาสนาต่อ และอยากที่จะสอนเด็ก ๆ อานอัลกุรอาน แต่อุสตาซไม่ยอมรับในการแต่งตัว พวกเขาว่าตนแต่งตัวไม่เรียบร้อย ผู้วิจัยจึงถามว่าไม่เรียบร้อยอย่างไร เพราะจากที่เห็นมาเรียมก็แต่งตัวเรียบร้อยดี คลุมฮิญาบมิดชิด มาเรียมตอบว่าต้องใส่อาบายะห์ (ชุดคลุมทั้งตัว มักเป็นสีดำทั้งชุด) ผ้าคลุมใหญ่ยาว ๆ ทำให้มาเรียมผิดหวังเพราะมองว่าความคิดความอ่านเรื่องศาสนาไม่ควรอยู่ที่เรื่องการแต่งกายแต่เพียงอย่างเดียว

มาเรียมยังเล่าให้ฟังอีกว่า ชาวบ้านมักมาบ่นว่าเสียศานต์ที่สามีของเธอละเรียนเสียสูง แต่ทำไม่ไปเรียนสายสามัญ แทนที่จะเรียนที่มาตินะห์ (สายศาสนาที่ชาวคูดีอะเราะเบีย) และหาว่าสามีของมาเรียมไม่มีอัลเลาะห์ เพราะใส่หน้ากากละหมาด ตอนแรกผู้วิจัยก็สับสน เพราะไม่เข้าใจว่าเรื่องหน้ากากจะเกี่ยวข้องกับเรื่องเชื่อหรือไม่เชื่อในอัลเลาะห์ (ซบ.) จนมาเรียมอธิบายว่าเรื่องโควิด-19 ทางสามจังหวัดชายแดนใต้ ชาวบ้านไม่ค่อยยอมใส่หน้ากาก เพราะเชื่อว่าถ้าไม่สบายจะหายเองได้เพราะอัลเลาะห์ (ซบ.) รักษา แต่ถ้าใส่หน้ากากแสดงว่าไม่เชื่อในอัลเลาะห์ (ซบ.) ชาวบ้านพอเห็นสามีมาเรียมใส่หน้ากากก็มาต่อว่ามาเรียม แต่เมื่อเปรียบเทียบ กับเวลาที่มาเรียมและสามีไปละหมาดที่จังหวัดอุดรธานี ชุมชนอัลมุบาร็อก คนที่นั่นทำตามหลักการ ดูแลกัน ยืนห่างกัน ระวังเรื่องโควิด-19 มาเรียมเล่าว่า เธอเห็นได้ถึงความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบ การกลับไปปัตตานีแต่ละครั้งมักมีอะไรที่คนชอบมาสอบถาม ส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติฝ่ายพ่อของมาเรียมเอง มีการอิจฉากัน โดยเฉพาะคนที่เดินทางออกนอกพื้นที่ และมักตำหนิเธอในเรื่องศาสนา เช่น เรื่องการสอนลูกตัวเองละหมาด คนในหมู่บ้านจะยกย่องฝ่ายชายผู้เป็นพ่อ (สามีของมาเรียม) ทั้ง ๆ ที่คนสอนเป็นแม่ (ตัวมาเรียมเอง)

ขณะที่ขอนแก่นคนที่อื่นจะชมตัวมาเรียนเอง แต่คนในหมู่บ้านที่จังหวัดปัตตานีจะไม่ชื่นชม แต่จะคอยขอดและมักหาว่ามาเรียนไม่เก่ง โชคดีเพราะได้สามีเก่งต่างหาก ตอนได้เข้าทำงานที่ศาลจังหวัดก็เช่นกัน แทนที่จะชื่นชม ชาวบ้านกลับถามว่าทำไมเข้าได้ เข้าได้อย่างไร มาเรียนบ่นเรื่องการรับสมัครทำงานในสามจังหวัดด้วยว่าต้องใช้เส้นใช้สาย พอเข้าไป คนก็ชอบถามว่าเด็กใคร ๆ เข้ามาได้อย่างไร

มาเรียนยังเล่าอีกว่า การโยกย้ายออกมาสู่ที่ใหม่ ยิ่งทำให้ตนเองเข้าหาอัลเลาะห์ (ซบ.) มากขึ้น มีบททดสอบจากพระผู้เป็นเจ้ามากมาย และเมื่อผ่านบททดสอบเหล่านั้น มันทำให้ตนยิ่งแข็งแกร่งขึ้น และเชื่อมั่นในอัลเลาะห์ (ซบ.) มากขึ้น

กรณีศึกษาของผู้หญิงมุสลิมที่ย้ายไปจังหวัดเชียงใหม่

วันที่ 15 มิถุนายน ปี 2565 สัมภาษณ์ ณ หน้ามัสยิดข้างเผือก ได้มีการนั่งพูดคุยเป็นกลุ่ม คุยกับคุณรี พี่แพเดิมเป็นคนปัตตานี เพศชาย จบการศึกษาระดับปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขามานุษยวิทยา และนักศึกษาหญิงสองคน คนแรกชื่อส้ม ปีสี่มาจากจังหวัดยะลา อำเภอเมือง จบโรงเรียนสาธิต มอ.ปัตตานี เรียนสาขาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ คนที่สองชื่อนาธา มาจากจังหวัดสตูล เรียนสายศาสนามาตลอด (พอเอนาที่เก่าแก่ที่สุดในสตูล ติดชายแดนมาเลเซีย) แต่มาเรียนเทคนิคการแพทย์ ส่วนใหญ่เพื่อน ๆ รุ่นเดียวกันจะไปต่อสายศาสนาที่ต่างประเทศกันหมด แต่นาธาอยากมาเรียนต่อสายสามัญ ตันตันไปหาเรียนพิเศษแล้วสอบเข้าคณะเทคนิคการแพทย์ ได้ทุนของศบ.บต. (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้) จึงต้องกลับบ้านไปใช้ทุน เธอเรียนด้านกิจกรรมบำบัด ซึ่งมีแคมมหาวิทยาลัยมหิดลกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เธอเลือกมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เพราะไม่ชอบความวุ่นวายของกรุงเทพฯ สำหรับส้ม เธอได้รับการตอบรับจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่โดยบังเอิญ แต่ก็ตั้งใจไว้แล้วว่าอย่างไรก็ไม่เลือกเรียนในเขตพื้นที่สามจังหวัด อยากออกมาเห็นโลกข้างนอก ส้มเปรียบเทียบกับว่าสามจังหวัดเหมือนกะลาที่ครอบไว้สองชั้น คือความเป็นสังคมแบบพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ และความเป็นสังคมอนุรักษ์นิยมแบบปักซีได้

ส้มเล่าให้ฟังว่า ตอนเธอมาปีแรก ยังไม่ใส่อิญาบ แต่เริ่มเบื่อกับการที่ต้องคอยอธิบายผู้คนที่ทำไมต้องกินแบบนี้ ทำไมไม่ทานหมู ทำไมต้องละหมาด ทำไมอันนั้นอันนั้นไม่ได้ วันหนึ่งเธอจึงตัดสินใจใส่อิญาบขึ้นมา วันที่เธอใส่เพื่อน ๆ ก็ไม่ได้แปลกใจ มีถามบ้าง เธอละหมาดมากขึ้น ศรัทธามากขึ้น ส้มบอกว่าเธอกำลังมากขึ้น จากที่ตอนอยู่ ร.ร. สาธิต ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออกอะไร แต่พอมาอยู่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เธอกำลังพูด กล้าถกเถียง มีความ

เป็นตัวตนมากขึ้น

นาลา บอกว่า เธอมีความรู้สึกที่ตรงกันข้าม เพราะความที่เธอเรียนสายศาสนามาตลอด สิ่งนั้นก็ห้าม สิ่งนี้ก็ไม่ให้ทำ แยกชายหญิงตลอดตั้งแต่มัธยมหนึ่งถึงมัธยมหก ตอนมาเรียนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่แรก ๆ ก็เขิน ๆ โดยเฉพาะเวลาต้องพูดคุยกับฝ่ายชาย แต่หลังจากนั้นเธอเริ่มรู้สึกว่าสิ่งที่เรียนรู้จากโรงเรียนสอนศาสนา มันเกินไป เคร่งเกินไป ตึงเกินไป ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เธอมาเจอสังคัมมุสลิมที่นี่ ทานข้าวตามบ้านต่าง ๆ วันรายอ เธอรู้สึกว่ามุสลิมเชียงใหม่ใจดี นาลากลายเป็นคนผ่อนคลาย รู้สึกว่าปรับตัวง่ายขึ้น ตัวผู้อำนวย การโรงเรียนที่นาลาเคยเรียนที่สตูลเป็นคนอินโดนีเซีย เขาคอยหาเงินมาให้โรงเรียน เดินทางไปต่างประเทศบ่อย ไม่ค่อยสนับสนุนให้นักเรียนหันไปเรียนสายสามัญ เวลาทำโทษก็ทำโทษอย่างหนัก กรณีอย่างเช่น มีนักเรียนหญิงและนักเรียนชายไปออกเดทกัน เขาก็จะลงโทษให้คนเห็น แต่พอนาลามาเจอคนที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นาลาจึงเข้าใจว่าทางโรงเรียนตึงเกินไป จุดการตั้งข้อสังเกตตรงนี้ของตัวนาลาเองทำให้เธอเห็นข้อแตกต่างระหว่างโรงเรียนสอนศาสนาที่ตนเคยเรียนกับศาสนาอิสลามในท้องที่อื่น ๆ เนื่องจากการโยกย้าย ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติของนาลา ผู้วิจัยมองว่านาลาน่าจะกลายเป็นคนที่เห็นว่าศาสนามีความยืดหยุ่นได้ นาลาน่าจะรู้จักที่จะปรับตัวได้มากขึ้น แต่ไม่น่าที่จะหมายถึงว่าเธอละทิ้งความเป็นอิสลาม หรือลดความเชื่อและความศรัทธาในศาสนาลงไป

ส่วนส้อมบอกว่าเธอไม่อยากกลับไปทำงานที่บ้าน ตั้งใจว่าจะพยายามหางานทำที่เชียงใหม่ เพราะเธอจบจิตวิทยาอุตสาหกรรม อย่งไรก็ตามงานยากที่สามจังหวัด และอยู่ที่นั่นเธอรู้สึกอึดอัด ไม่ชอบให้ใครมาบังคับ เธอมองว่าเรื่องความเป็นปัจเจกกว่าด้วยพื้นที่และสิทธิส่วนบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ สามจังหวัดไม่มีตรงนั้นให้เธอ แต่สำหรับนาลาจำเป็นต้องกลับ และเจ้าตัวก็อยากกลับ เพราะรู้สึกคิดถึงบ้าน อย่งไรก็ดี ปัจจัยสังคมของมุสลิมสตูลก็ต่างจากสามจังหวัดภาคใต้ นาลาไม่ได้รู้สึกอึดอัด ขณะที่ส้อมรู้สึกอึดอัดหากต้องกลับไป

รีมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นอีกมุมมองหนึ่งของผู้ชายที่เป็นคนมลายูมุสลิมจากสามจังหวัดที่ย้ายมาอยู่อาศัยที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นระยะเวลาสิบกว่าปี รีเล่าให้ฟังถึงกรณีงานที่เขาทำวิจัยเกี่ยวกับبابออิสมาแอ (ที่นาประดู) ซึ่งมีปรากฏการณ์ความศรัทธาของผู้คนหลังไหลมาพักเวลาเขาบรรยาย มีบารมี ท่วงท่าการเดิน การพูด การโต้ตอบกับผู้คน ทำให้คนในพื้นที่ศรัทธาบาบออิสมาแออย่างแรงกล้า แต่รีก็ตั้งข้อสงสัยเองว่าبابอไม่ได้ตั้งประเด็นเรื่องความรุนแรงในครอบครัวมาพูดคุยกัน คนมักไม่พูดคุยกัน รียังเล่าอีกว่า มีกรณีหนึ่งที่بابอบางคนตบตีภรรยา (คนที่สอง) เวลามีเพศสัมพันธ์ จะเป็นแนวชาติสต์ พอหนีออกมาจากบ้าน แม่ของผู้หญิงก็จะไปฝ่ายไกลเกลี้ยให้ลูกสาวกลับไปหาبابอ เพราะ

กลายเป็นที่ครหาภายในหมู่บ้าน จากนั้นบอบก็มาตามกลับ

การโยกย้าย สตรีนิยม และการฟื้นฟูอิสลามในพื้นที่ของตนเอง

บทสัมภาษณ์ข้างต้นที่น่าเสนาอ แม้เป็นเพียงส่วนหนึ่งจากที่สัมภาษณ์ทั้งหมด แต่จากการที่ได้มีโอกาสสนทนากับกลุ่มเป้าหมายทุกคนที่ล้วนกล่าวถึงพระผู้เป็นเจ้า ทุกคนที่ย้ายออกจากพื้นที่เดิมของตน เมื่อต้องไปอยู่พื้นที่ใหม่ สิ่งที่กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้มีอยู่ภายในตัว (ซึ่งอาจจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว) คือความเป็นสตรีนิยม (feminist) ที่ทุกคนกล้าแสดงความคิดเห็น ตั้งคำถาม วิเคราะห์สังคมที่ตัวเองเคยอยู่ กล้าวิพากษ์ถึงบทบาทความเป็นผู้หญิงของตนเอง เมื่อเปรียบเทียบกับการถูกเอารัดเอาเปรียบจากฝ่ายเพศชาย บางคนยังตั้งคำถามถึงมารดาตนเองว่าทำไมถึงต้องทนกับการเป็นภรรยาคนที่สอง ทำไมต้องให้ฝ่ายสามีกดขี่ กล่าวโดยรวมคือทุกคนรู้สิทธิของตัวเอง

ผู้ที่เคร่งครัดในศาสนาอิสลามแบบสุดโต่ง มักเข้าใจว่าการเป็นสตรีนิยมคือการละทิ้งอิสลาม ในขณะที่กลุ่มสตรีนิยมถอนรากถอนโคนก็ต่อต้านศาสนาอิสลามเพราะมองว่าเป็นศาสนาที่กดขี่ผู้หญิง แต่งานวิจัยชิ้นนี้กลับไม่พบว่าเป็นอย่างนั้น ดังที่กล่าวไว้ในจุดประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้ ความคิดของผู้หญิงมุสลิมกลุ่มนี้ได้เคลื่อนย้ายไปตามกายาของพวกเธออย่างไร กลุ่มผู้หญิงมุสลิมเหล่านี้ฟื้นฟูความเป็นอิสลามภายในตัวเอง โดยมีความศรัทธาและความเชื่อในพระผู้เป็นเจ้าที่แรงกล้ามากขึ้น การโยกย้ายพื้นที่ออกมาจากถิ่นฐานเดิมของพวกเขาก่อให้เกิดพื้นที่ใหม่ให้กับพวกเธอ ให้ได้พัฒนาทั้งตัวตนและแนวความคิดให้แกร่งกล้าขึ้นทั้งทางใจและทางกายโดยมีแนวคิดทั้งในทางโลกทัศน์และชีวทัศน์ที่มีศาสนาอิสลามและความเป็นสตรีนิยมเป็นตัวนำทางในการดำเนินชีวิต งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีความเห็นพ้องกับงานของมะห์มูด แม้จะเป็นในระดับสัดส่วนที่เล็กกว่างานของมะห์มูดมาก แต่ก็สามารถกล่าวได้ในระดับหนึ่งว่าผู้หญิงมุสลิมที่กล้าเดินทางโยกย้ายออกจากพื้นที่สามจังหวัดไปยังจังหวัดอื่น มักจะมีการศึกษาที่อยู่ในระดับมัธยมปลายถึงระดับปริญญาตรีและปริญญาโท และเมื่อได้โยกย้ายไปยังพื้นที่ใหม่ พวกเธอมีพื้นที่ในการฟื้นฟูศรัทธาของตนเองที่มีต่อพระเจ้า โดยมีรูปแบบการฟื้นฟูของตัวเองที่แตกต่างกันไป กล่าวได้ว่า พื้นที่ที่เธอมีและระยะทางที่ห่างจากภูมิลำเนาเดิม ทำให้ผู้หญิงมุสลิมกลุ่มนี้มีพื้นที่ในการฟื้นฟูศรัทธาที่พวกเธอมีระหว่างตนเองกับพระเจ้า โดยไม่จำเป็นต้องมีอำนาจของผู้ชายมาคอยกดทับ ซึ่งเกิดเป็นความอิสระ (freedom) ทั้งทางความคิดและทั้งทางกาย การเคลื่อนย้ายทางกายของพวกเธอได้นำไปสู่การแปรเปลี่ยนโลกทัศน์และชีวทัศน์ที่ต่างไปจากเดิม

บทสรุป

งานวิจัยชิ้นนี้สนับสนุนการตั้งสมมติฐานที่ว่า ผู้หญิงมุสลิมที่โยกย้ายถิ่นฐานออกจากพื้นที่สามจังหวัดมักมาจากครอบครัวที่มีสถานภาพเป็นชนชั้นกลาง และมีการศึกษาตั้งแต่ระดับจบมัธยมปลายไปจนถึงจบการศึกษาระดับปริญญาตรี และที่มากกว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้ก็คือการโยกย้ายไปยังถิ่นฐานอื่นนั้น ผู้หญิงมุสลิมจากสามจังหวัดมักตัดสินใจที่จะโยกย้ายก็ต่อเมื่อ ประการแรก มีคนรู้จักในถิ่นฐานใหม่ในที่ที่กำลังจะย้ายไป ซึ่งมักเป็นเครือญาติ และเพื่อนฝูง ประการที่สอง มีวิถีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับพื้นที่สามจังหวัด เช่นการโยกย้ายไปจังหวัดภูเก็ต สงขลา หรืออย่างกัวลาลัมเปอร์ ที่ประเทศมาเลเซีย

จากการพูดคุยสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พบว่าเหตุผลของการโยกย้ายถิ่นฐานประกอบด้วยสามเหตุผล คือ เหตุผลทางเศรษฐกิจ เพื่อหางานทำ โอกาสทางการศึกษา และย้ายตามครอบครัว

เหตุผลของการโยกย้ายถิ่นฐานทั้งสามดังกล่าว หากมองอย่างผิวเผินอาจพบว่าไม่มีอะไรแปลกใหม่ ถือเป็นเหตุผลทั่วไปของการโยกย้าย (migration) ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติไม่ได้ต่างจากผู้หญิงที่มีการโยกย้ายในภูมิภาคอื่น ๆ หรือประเทศอื่น ๆ หากแต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่าภายใต้ภาพที่ดูเหมือนจะปกตินี้ จริง ๆ แล้วมีความซับซ้อนแทรกซ้อนอยู่ เจื่อนไซหนึ่ง ที่งานวิจัยชิ้นนี้ตั้งไว้ที่จะพิจารณาคือสมมติฐานที่ว่า การโยกย้ายของผู้หญิงมุสลิมจากสามจังหวัดภาคใต้มีความเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าจะได้ยินคำตอบจากผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าเป็นเพราะความรุนแรงและความขัดแย้งในพื้นที่พวกเขาจึงโยกย้ายถิ่นฐาน แต่จากการที่ได้สนทนากับกลุ่มตัวอย่างทั้งยี่สิบสองคน ผู้วิจัยไม่พบว่าใครตอบคำถามตั้งที่ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานไว้ เมื่อถามว่าเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดมีส่วนในการที่ทำให้คุณตัดสินใจที่จะโยกย้ายออกมาจากพื้นที่หรือไม่ (ในที่นี้ มีผู้ที่โยกย้ายออกจากพื้นที่ก่อนเหตุการณ์ปล้นปืนปี พ.ศ. 2547 สองคนจากจำนวนผู้ถูกสัมภาษณ์ยี่สิบสองคน จึงไม่นับรวมในสมการนี้) ทุกคนตอบว่าไม่ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก ผู้วิจัยจึงถามกลับไปว่าทำไมถึงว่าเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ไม่มีส่วนในการตัดสินใจที่จะโยกย้าย ซึ่งส่วนใหญ่มักตอบว่าเหตุการณ์ความรุนแรงไม่ได้มีผลอะไรเพราะระยะหลังเหตุการณ์ความรุนแรงลดลงมามากแล้ว ที่ย้ายออกมาเพราะหางานยาก สำหรับกลุ่มนักศึกษาส่วนใหญ่ก็จะให้เหตุผลว่าได้ทุนจากศอ.บตไปเรียน บางคน (อย่างเช่นกรณีน้องส้มที่ไปเรียนที่เชียงใหม่) ไปเพราะต้องการจะไปเอง เลือกจะไปที่ห่างจากบ้าน จากที่ที่ตนคุ้นเคยเพื่อไปเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

ในท้ายที่สุดนี้ จากข้อมูลที่ได้ งานวิจัยชิ้นนี้ถือว่าเป็นเพียงการริเริ่มเบื้องต้น

ที่จะทำการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการโยกย้ายถิ่นของกลุ่มผู้หญิงมลายูมุสลิม จากพื้นที่สามจังหวัด เนื่องจากองค์ความรู้ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการโยกย้ายถิ่นฐานของผู้หญิงมลายูมุสลิมถือว่ายังมีน้อยมาก จากการทบทวนวรรณกรรม แทบไม่พบงานศึกษา และด้วยระยะเวลาที่จำกัด งานวิจัยชิ้นนี้ยังจะต้องใช้เวลาอีกพอสมควรที่จะจัดเก็บข้อมูลเพื่อที่จะสามารถกล่าวสรุปถึงผลที่ได้อย่างชัดเจน แต่จากข้อมูลที่จัดเก็บในรอบนี้ งานวิจัยชิ้นนี้มองว่าการก้าวเดินทางของผู้หญิงมุสลิมที่ตัดสินใจโยกย้ายออกจากพื้นที่สามจังหวัดไปยังจังหวัดอื่นนั้น มักจะมีการศึกษาที่อยู่ในระดับมัธยมปลายถึงระดับปริญญาตรี พวกเธอมีความเป็นสตรีนิยมในตัวเองไม่มากก็น้อย พื้นที่ที่พวกเธอเคยอยู่เดิมเป็นพื้นที่ที่ถูกอำนาจของความเป็นผู้ชายกดทับในระดับหนึ่ง และเมื่อได้โยกย้ายไปยังพื้นที่ใหม่ พวกเธอจึงสามารถสร้างพื้นที่ที่เป็นของตัวเองขึ้นมาใหม่ได้ ถือเป็นพื้นที่ที่เป็นอิสระจากสังคมของชายเป็นใหญ่ อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้หญิงมุสลิมกลุ่มนี้ต้องโยกย้ายไปยังที่ใหม่ อาจเกิดความกลัว ความกังวล ความไม่มั่นใจกับโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่ตนยังไม่รู้จักดี ผนวกกับระยะทางที่ห่างจากภูมิลำเนาเดิม ทำให้ผู้หญิงมุสลิมกลุ่มนี้ต้องสร้างความมั่นคงทั้งทางใจ (ความศรัทธาและความเชื่อ) และทางกาย (เศรษฐกิจและสังคม) ในพื้นที่ใหม่ของตน เป็นพื้นที่ที่เธอต้องสร้างความปลอดภัยให้กับตัวเองและครอบครัว (กรณีของคนที่มีลูก) ดังนั้นพวกเธอจึงสร้างพื้นที่ของเธอเองที่มีไว้เพื่อฟื้นฟูศรัทธาที่มีระหว่างตัวเองกับพระเจ้า โดยแต่ละคนอาจมีรูปแบบการในพื้นที่แตกต่างกันไป ผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยชิ้นนี้จะสามารถสร้างพื้นที่ที่ให้นักวิชาการท่านอื่น ๆ สนใจที่สานต่อประเด็นแนวความคิดในเรื่องนี้ และสนใจที่จะขยายเรื่องการศึกษาการโยกย้ายถิ่นของผู้หญิงมลายูมุสลิมจากสามจังหวัดได้มากขึ้น

บรรณานุกรม

- ประเสริฐ แรงค์กล้า. (2561). *ชีวิตทางสังคมในการเคลื่อนย้าย (Social Life on the Move)*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัทธา เรื่องแก้ว. (2552). *สิทธิหญิงไทยกรณีเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (National Human Rights Commission of Thailand > NHRC). สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก: <http://library.nhrc.or.th/ulib/document/Fulltext/F00628.pdf>
- วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์. (5 มีนาคม 2018). 3 ทศวรรษของการเปลี่ยนแปลงในตลาดแรงงานไทย. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ). สืบค้น 1 มิถุนายน 2566 จาก: <https://tdri.or.th/2018/03/3decade-thai-labour-market/>
- Barlas, A. (2019). *Believing women in Islam: Unreading patriarchal interpretations of the Qur'an*. Austin: University of Texas Press.
- Corradi, C., Marcuello-Servós, C., Boira, S., & Weil, S. (2016). Theories of femicide and their significance for social research. *Current Sociology*, 64(7), 975–995.
- Cresswell, T. (2010). Towards a politics of mobility. *Environment and Planning D: Society and Space*, 28(1), 17–31.
- Cresswell, T. & Uteng, T.P. (2016). Gendered mobilities: Towards a holistic understanding. In T.P. Uteng & T. Cresswell (Eds.), *Gendered Mobilities* (pp. 1 – 12.). London & New York: Routledge.
- Debonneville, J.(2019). A ‘Minority’ on the move: Boundary work among Filipina Muslim migrant domestic workers in the Middle East. *The Asia Pacific Journal of Anthropology*, 20(4), 344-361.
- Eboiyehi, F.A. (2017). Convicted without evidence: Elderly women and witchcraft accusations in contemporary Nigeria. *Journal of international women’s studies*, 18, 247-265.
- Evans, A. (2022, January 25). *The Middle East and North Africa’s patrilineal trap*. The Brookings Institution. Retrieved June 1, 2023 from <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2022/01/25/the-middle-east-and-north-africas-patrilineal-trap/>

- Gibson, M. (2006). Retelling Salem stories: gender politics and witches in American culture. *European Journal of American Culture*, 25, 85-107.
- Hilsdon, A. (2006). Migration and human rights: The case of Filipino Muslim women in Sabah, Malaysia. *Women's Studies International Forum*, 29, 405-416.
- Irudaya Rajan S. (2018). India migration report 2017: *Forced migration*. London & New York: Routledge.
- Joseph, S. (1996). Patriarchy and development in the Arab world. *Gender and Development*, 4(2), 14-19.
- Khankan, S. (2017). *Women are the future of Islam: A memoir of hope*. London: Rider.
- Mahmood, S. (2005). *Politics of piety: The Islamic revival and the feminist subject*. Princeton: Princeton University Press.
- Martin, E. (1991). The Egg and the sperm: How science has constructed a romance based on stereotypical male-female roles. *Chicago Journals*, 16 (3), 485 – 501.
- Massey, D. B. (1994). *Space, place and gender*. Cambridge: Polity.
- Mead M. (1963). *Sex and temperament in three primitive societies*. New York: William Morrow and Company.
- Parreñas, R. (2015). *Servants of globalization: Migration and domestic work*, second edition. Redwood City: Stanford University Press.
- Sanday, P.R. (1981). *Female power and male dominance: On the origins of sexual inequality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wadud, A. (1999). *Qur'an and woman: Rereading the sacred text from a woman's perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- World Bank. (2016). Indonesia's global workers: Juggling opportunities and risks (English). Washington, DC. Retrieved June 1, 2023 from <http://documents.worldbank.org/curated/en/946351511861382947/Indonesia-s-global-workers-juggling-opportunities-and-risks>
- World Health Organization. (2021). Violence against women prevalence estimates, 2018. Retrieve June 1, 2023 from <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256>